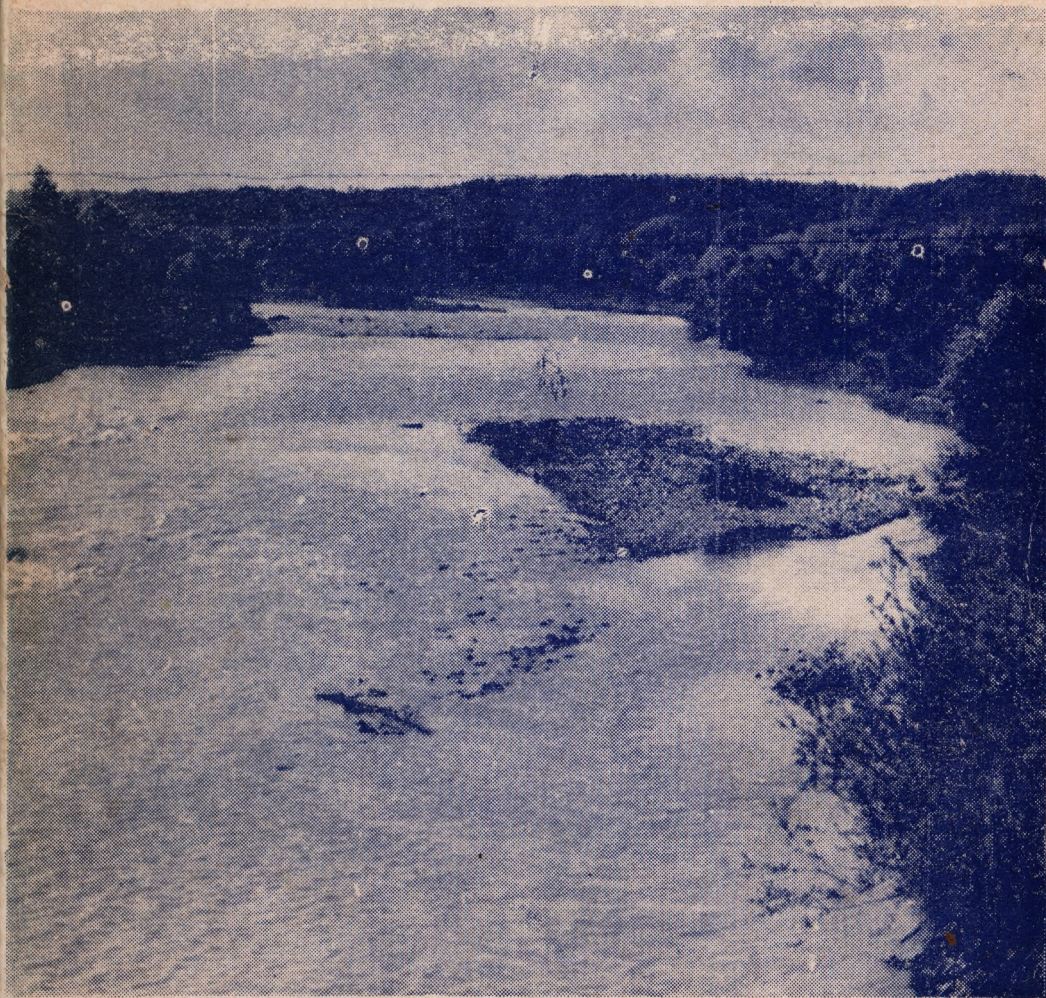

З О Л О Т А Б И С Т Р И Ц Я

ЗОЛОТА

БИСТРИЦЯ

Історико-краєзнавчий та літературно-мистецький альманах.

Рік заснування — 1994

Число 2.95 р.

ЗАСНОВНИК Богородчанська районна Рада народних депутатів.

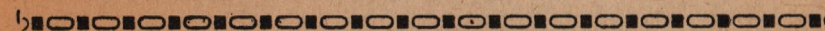
Головний редактор — Василь Бабій (на громадських засадах)

Зареєстрований управлінням по пресі
Івано-Франківської обласної Ради народних депутатів

Свідоцтво ІФ № 302

Редакційна рада:

Петро Варшавський
Степан Генік
Галина Грицюк
Микола Гуцуляк
Марія Здерка
Дмитро Романюк
Олексій Лахоцький
Тамара Клебан
Олександра Стецюк
Ярослав Треф'як

Адреса редакції: 285040, Богородчани, Івано-Франківської області, вул. Шевченка, 66, телефон 2-22-55.

Слово до читача.

Ви тримаєте в руках друге число щорічника: «Золота Бистриця». Альманах складається з двох частин: «З нашого минулого» та «Нова доба».

Перша — присвячена кільком датам з історії України: 250-річчю від дня загибелі славного опришка Олекси Довбуша, 400-річчю від дня народження Богдана Хмельницького, а також Марку Боеславу, якому в цьому році виповнилося б 85 літ та сумній даті в нашій історії — 220-річчю зруйнування Козацької республіки — Запорозької Січі.

Олекса Довбуш безпосередньо зв'язаний з нашим краєм. з Богородчанами. тут і досі живе пам'ять про нього.

Богдан Хмельницький хоч ніколи й не був тут, але його козаки-розвідники перебували на Богородчанщині під час Визвольної війни 1648—1654 рр.

В другій частині представлені нові твори наших земляків, учнівські поетичні спроби, гумор і сатира.

З НАШОГО МИНУЛОГО

Володимир ГРАБОВЕЦЬКИЙ, доктор історичних наук,
професор.

Про баладу «Ой попід гай зелененький»
(уривок із книги «Олекса Довбуш»)

Велика популярність балади «Ой попід гай зелененький» пояснюється і небуденним сюжетом, і художньою довершеністю. Сюжет пісні — це драматична розповідь про загибель Олекси від руки чоловіка його коханої — Дзвінчука. Під вікна Штефанової оселі, де чекала його фатальна куля, привело Довбуша пристрасне почуття до Дзвінки. Саме так говорить народна пісня. Документи, віднайдені істориками, зокрема протокол допиту Штефана Дзвінки, твердять, що візит опришка мав іншу, зовсім прозаїчну мету. Але багато дослідників схильні вірити в романтичну версію відвідин, створену народом. Доречно навести тут думку Івана Франка, який вважав, що народні пісні є найвірнішим, найправдивішим зображенням дійсності, навіть якщо факт вони висвітлюють не з документальною достовірністю.

Гордий багач, до того ж набато старший за свою дружину, можливо, не хотів привселюдно та ще й перед суддями, визнати свою ганьбу. А може і не здогадувався, як це часто буває, про справжній стан речей. Знав він тільки напевне про прихід Довбуша, бо готував для нього зустріч далеко не гостинну. А звідки знав про це — народні перекази й легенди говорять по-різному. Подекуди озиваються одинокі голоси на захист Дзвінки, кохання якої ніби-то було також вірне і незрадливе. А таємницю закоханих підслухала свекруха, Штефанова мати, і намовила сина вбити Довбуша.

Та в переважній більшості легенд і переказів з обуренням засуджується зрадлива красуня, що сама виказала чоловікові таємницю Довбушевої невразимості, котру в пориві найвищої довіри і ширості розкрив їй закоханий опришок. Очевидно, вдосталь мала ватагових подарунків, задля яких і вела любовну гру. Саме такою змальована Дзвінка і в баладі «Ой попід гай зелененький». Коли смертельно поранений Довбуш посилає хлопців спитати Дзвінку, чи буде його ще кохати, та цинічно відповідає:

Якби м тебе не любила,
То би м біло не ходила,
То би м біло не ходила,
Сріблом-злотом не дзвонила.

Майже у всіх варіантах балади в розмові з Довбушем Дзвінка поводить себе зухвало, зарозуміло, за що заслужила далеко не прихильних, а навіть брутальних слів від укладачів пісні. Зате Довбуша нагороджено в баладі словами, що свідчать про велику до нього любов і повагу народу. Він молоденький, запальний, закоханий, вродливий. Його не псує навіть те, що він

На ніженьку налягає,
Топірцем ся підпирає.

У численних легендах наголошується незвичайна врода Довбуша:

Кучерявий, чорнобривий, стан високий має,
А уберінь така на нім, що аж си лискає.
Та й бардочка Довбушева самим сріблом мече,
Та так сяє, так блищить, як роса на сонці,
А сам Довбуш такий гарний, як рожка в віконці.

Вірним був Довбуш, очевидно, і в коханні. Адже в жодному переказі не згадується про його закоханість у когось, іншого, крім Дзвінки. Тому його любов, незважаючи на трагізм зради, живе сьогодні в ряду з кращими образами, що стали символом кохання.

Народ завжди захоплювався вірністю, сердечністю в коханні, благородством, схвалював прагнення до вільного вибору судженого чи судженої, ніколи не залишаючись байдужим до сильних природних пристрасей, навіть якщо вони призводили до фатальних наслідків. Надто коли почуття такі переживає його улюбленець. Та чи й міг Довбуш поіншому кохати? Адже він був лицар над лицарями.

Пісня про ватажка виникла як наслідок великого психологічного впливу на людей смерті Довбуша. Адже загинула людина в розквіті сил, загинув улюбленець народних мас, той, хто словом міг повести за собою, хто не мав собі рівних у силі і красі. До того ж загинув з такої романтичної, причини, котра не могла залишити байдужим нікого, тим паче — гуцулів з їх багатою поетичною уявою, гарячим темпераментом, своєрідними поглядами на кохання — поглядами людей вільних і гордих..

Помер Довбуш уночі з 23 на 24 серпня 1745 р. Балада, очевидно, появилася одразу. Про це свідчить деталізація події. Можливо, складена вона одним із побратимів-опришків. Адже серед них було немало людей обдарованих. Та й сам Довбуш наділений у легендах неабиякими музичними здібностями.

Про напад О. Довбуша на Богородчанський замок.
В. ГРАБОВЕЦЬКИЙ, Олекса Довбуш

(Уривок)

Під час нападу на Богородчани було убито двох шляхетських жовнірів, а третього застрелив Довбуш на дзвіниці, коли той хотів дзвонити на тривогу. Як видно, шляхетський замок охороняли не селяни, а жовніри. Ввірвавшись у замок, частину багатства опришки забрали, а решту знищили разом із замком.

Після цього на скаргу богородчанського економа Й. Шидловського «дня 25 серпня 1744 р. до Богородчанського замку враз зі шляхтою» прибув на обстеження возний з Галицького гроду. З його письмового повідомлення, яке він склав на основі особистого спостереження, бачимо: шкода, завдана шляхті у Богородчанському замку, становила тисячі злотих. У замку знаходилась скарбниця каштеляна Подлянського, пана Косаковського, а також панів Романовських. Опришки розстрожили шляхетську скарбницю, порубали дерев'яні скрині з дорогоцінними речами, інші контуші з багатої матерії, оздоблені соболями, і золотими прикрасами, знищили коштовні речі, привезені з Гданська, забрали зброю, паризькі пістолі, шаблі тощо. В одній із скринь з покоїв повідомляв возний, «взято монети самими тинерами, менш-більш на 2 тис. злотих».

Як бачимо, Олекса Довбуш пішов у Богородчани, не заради здобичі, грошей чи інших дорогоцінних речей, а щоб знищити коштовне майно, закуплене награбованими у селян грішми.

Особливу увагу привертає той факт, що у цій фортеці знаходилися великі скрині з різними паперами, різноманітними книгами, які опришки захопили і спалили. Шляхетський ревізор у кількох місцях свого акту ревізії зазначав: у скарбниці він застав розбиті «скрині, в яких багато паперів було попалено», а також «економічні книги і папери порозкидувані...», столик з різними паперами порубаний і папери порозкидувані». Такі столики з різними паперами були «порубані і папери порозкидувані» не тільки в скарбниці, а й у панських покоях.

ЛЕГЕНДИ ПРО ДОВБУША.

ДОВБУШЕВА НАГОРОДА.

Довбуш надійшов з гори до Ляховець, бо ограбував десь там дідичів. Над рікою Бистрицею лапав рибу Василь Василюк, господар ляховецький. Довбуш прийшов до нього та й каже:

— Рибу лапаєш?

— Рибу!

— А ти нас погостиш?

— Та чому! Погощу! Я ще й дома маю.

— Ну то підемо до тебе на обід!

Той добре їх усіх почастував рибою. Як Довбуш відходив, подякував йому і каже:

— А що тобі належить за то?

Той каже:

— Нічо!

Довбуш сказав йому наставити шапку та насипав цілу шапку грошей червоних. А тоді ще були шапки такі великі, що й пів гелетки могло влізти.

От мав гроші, то й людям давав.

Як Олекса Довбуш добув касу у Солотвині.

Раз пішов Довбуш у Солотвину на ярмарок. А там у місті був дуже багатир великий та мав велику касу. А ті гроші-то з людей надер стільки. Не один плакав, що його злітцував за довг.

Але Довбуш ходить собі містом, а євреї кажуть до того касира:

— Ади, онде Довбуш...

— Най ходить собі, — каже той багатир, — що він мені годен зробити? У мене моцні залізні двері, замки-що? Я не боюся, що мені касу таку розіб'є.

Олекса тото підслухав. Він видивився — якийсь газда везе дуба, сильного дуба, такого, що дві пари волів ледве тягнуть... Підійшов Олекса ід тому газді і почав годити дуба з задньою кічкою:

— Кілько хочете, газдо, за того дуба, так би я купив?

— А що, — каже, — ваша ласка, Олексику.

Довбуш посяг у ремінь, набрав, що міг у жменю, самого золота і дав йому та й сказав випрягти воли з передньою кічкою...

Відтак узяв дуба за молодший кінець і потручав просто на ту касу. Перед самою касою розбігся та й -грим старшим кінцем у залізні двері, а ті лиш розлетілися.

Тоді Олекса увійшовши досередини, взяв лопатку і виметав усі гроші з каси на двір. То як був гмін людей, цілий ярмарок, так усе кинулося збирати гроші.

Люди дуже зрадувалися тому і Бога просили за нього, бо кожний ніс купу грошей з ярмарку додому.

То був чоловік той Довбуш!

Довбушева криниця і скарб біля села Діброви.

У лісі Дуброві є криниця. з якої Довбуш пив воду, коли ішов у напад на Богородчани. Її тепер обгородили. Як зійдуться два—три робітники, то кажуть:

— Ей, хло', може, нап'ємося хоч води з сеї криниці!

— А то ладна вода!

Говорять, що Довбуш, як вертався із Богородчан, закопав у нас на Калинцях золотий ланц під дубовим пнем. Ми не раз сміємось:

— Ей, слухай! Аби то напасти на той пень, де той ланц, от були би гроші.

Із книги «Ходили опришки».

Василь ПЕТРИШИН.

ДОВБУШЕВІ ГОРИ.

Прийди, Довбуш, подивися ще хоч раз по горах

І Росільною пройди, по її просторах.

Хоч один ще раз пройди, ти, її стежками,

Так, як колись проходився по селу Лугами.

Як не раз колись заходив, ти на вечорниці,

До Бабінського Івана, до його криниці

Вмиватися, пити воду і пісні співати.

Бідним людям гроші роздавати,

А з дівками й парубками аркана гуляти,

Доки воріженькам не дав хтось знати!

Гонилися за тобою, смоляки прокляті,

Але були за тобою, люди в кожній хаті,

Бо любили й хоронили, як зиницю ока —

Була ворогам тим добрая морока.

Один раз тебе сховали у святій каплиці,

На цвинтарі ночував ти, ой та й на дзвінниці.

Доші лились як з коновки, бо урвалась хмара,

А військові як ті вовки, як дика отара,

Гонилися за тобою, де ти є не знали,

За Саджавкою-рікою, тебе дожидали.

А ти з тими військовими мудро обійшовся

І, бігами, за дубами з ними розійшовся.

Не хотів їх кровцю лити, хоч пани хотіли,

Та й пішов ти непомітно на Богородчани,

Щоб зробити порахунок у замку з панами.

...У Маськові, у Великім курить сніг валами

Ходить ворог, як вовк дикий, за Довбуша слідами

Та не годні позбавити Довбуша від власти

І негодні на сліди, на його попасти.

Загубились його сліди в зворах поміж гори

І не знайти ворогам Довбуша ніколи.

Не одна його стежина в зелен-гори в'ється,

Довбуша-легеня куля не береться.

Непоборе його ворог, бо з ним йдуть всі люди,

Подвиг Довбуша Олекси жити в віках буде!

Ярослав ТРЕФ'ЯК, доцент кафедри ІПО.

БОГДАН ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ В ОЦІНЦІ РІЗНИХ ПОКОЛІНЬ ІСТОРИКІВ

Небагато знайдеться визначних державних і військових діячів в історії України, які б залишили такий помітний і глибокий слід, як Б. Хмельницький. Це розуміли вже сучасники гетьмана, вважаючи його національним героєм, порівнюючи з Іскандером, тобто Олександром Македонським, оспівуючи батька-Хмеля в народних думках і піснях. Наближаючись до відзначення славного ювілею 400-річчя від дня народження Б. Хмельницького (народився в 1595 р.), нас, звичайно, цікавить, яку оцінку його діяльності дали різні покоління істориків.

Першими, хто вивів оцінку постаті Б. Хмельницького і відтворив добу його діяльності — Хмельниччини, були українські козацькі літописці: Самовидець, Величко, Граб'янка. Всі вони вважали Хмельниччину основним періодом нової української історії, а самого Б. Хмельницького за її центральною фігурою. Значну зацікавленість Б. Хмельницьким виявив у той час і французький історик П'єр Шевальє, який у своїй праці «Історія війни козаків проти Польщі», надрукованій у 1663 р., підкреслив полководницький талант керівника визвольної війни 1648 року. Шевальє зазначив і те, що Б. Хмельницький відомий в Європі, починаючи з 1646 року, коли він на чолі двохтисячного загону взяв неприступну фортецю Дюнкерк, під час війни у Франції. Проте, дійсне наукове дослідження історичної діяльності Богдана Хмельницького було проведено в XIX столітті, 1857 р. появилася монографія М. Костомарова «Богдан Хмельницький, написана переважно на основі польських друкованих джерел та українських народних пісень. Автор талановито і в романтичному дусі визнав велич історичної постаті гетьмана, його незрівнянні державні, дипломатичні й полководницькі здібності, діяча возз'єднання Русі.¹ Але коли познайомився з матеріалами про турецьке підданство гетьмана, то змінив свій погляд на нього і визнав, що Хмельницький пішов «кривим» шляхом, став зрадником.

¹ Н. И. Костомаров. Исторические произведения. К., 1989, с. 402, 403.

Пізніше появились праці про Хмельницького П. Куліша, який дотримувався зовсім інших поглядів на його діяльність, ніж Костомаров. Знаходячись під впливом польських джерел і польської історіографії, сам вважаючи козацчину взагалі за негативне явище, за пустоцвіт у нашій історії, Куліш намагався представити Б. Хмельницького як руйнівника, який даремно залив Україну кров'ю.

Своєрідна оцінка на особу козацького гетьмана була в українського історика В. Антоновича. Він хоч і віддає належне Б. Хмельницькому, що той був відданий інтересам народу і допоміг йому звільнитись з-під польського гніту, проте у гетьмана не було ніякого політичного виховання, не було мети, що робити далі.¹ Він був сином свого часу, тому наробив дуже багато помилок. Антонович вважає, що це відступ Хмельницького з-під Замостя, укладення Зборівського миру, недбалість і нерозумні дії його в Переяславській умові, повна недотепність у політичних справах.²

У кінці XIX ст. з нагоди 250-річчя повстання Хмельницького (1898) появляются нові історичні монографії про нього. Початок поклав нарис М. Грушевського «Хмельницький і Хмельниччина» (1898), потім дослідження С. Томашівського про народні рухи в Галичині у 1648 р. (1898), М. Кордуби «Венеціанське посольство до Хмельницького 1650 р.» (1907), «Проба австрійського посередництва між Хмельницьким і Польщею» (1908) та інші.

У даних роботах було позитивно оцінено діяльність козацького гетьмана. Вагомий вклад у вивченні та осмисленні діяльності Б. Хмельницького відіграли монографії історика Липинського, найбільш фундаментальною є «Україна на переломі», Відень, 1920 р.

На основі величезного дослідження архівного матеріалу Липинський визнав роль Хмельницького як талановитого полководця, прекрасного дипломата. Показав його в новому світлі як могутнього організатора Української держави, політика й патріота. І на сьогодні актуальною є оцінка Липинського «Богдан — Зиновій Хмельницький, який провів глибоку межу поміж добами історії України, поклав початок

¹ В. Антонович. Про козацькі часи на Україні, К., 1991, с. 122—123.

² Там же. С. 141.

Української козацької держави, був найбільшим державним мужем, що його будь-коли мала Україна».¹

Дослідження Липинського вплинули на формування поглядів істориків С. Томашівського, І. Команіна, які в своїх книгах високо оцінювали дії і політику козацького вождя. Синтезом усіх попередніх досліджень і наукових обробок про Хмельницького та Хмельниччину стали VIII і IX томи «Історії України — Руси» М. Грушевського.

Він приходить до висновку, що Хмельницький був «великим діячем, людиною дійсно великою своїми індивідуальними здібностями і можливостями. Але цих здібностей не вистачило йому для розв'язання історичного вузла українського життя. Як керівник і організатор народних мас він показав себе дуже яскраво, але політиком був невеликим, і поскільки керував політикою своєї козацької держави, виходила вона не дуже мудро». Всупереч Липинському Грушевський скептично відноситься до державотворчої діяльності козацького гетьмана, а його політику проти Москви вважає за нерозважну і просто таки мізерну. Особливо закидає йому за вперте тримання союзу з татарами. Цей союз із його страшними наслідками для українського народу оцінює Грушевський як найганебніша сторона Хмельниччини. Взагалі, в діяльності Хмельницького не було, на думку Грушевського, якогось наміченого плану, державної ідеї. Визначаючи за Хмельницьким великі таланти правителя воєнних мас. Грушевський не бачить у нього великої конструктивності. Дана позиція автора співпадає з поглядами Антоновича. Можливо, це пояснюється тим, що Грушевський в певний час був учнем Антоновича. Але він в кінцевому результаті усе-таки вважав добу Хмельницького «великим етапом у поході українського народу, українських мас до своїх соціальних, політичних, культурних і національних ідеалів... Від Хмельниччини веде свій початок українське життя, і Хмельницький, як головний потрясатель, зістанеться героєм української історії». Для нас важлива і оцінка діяльності Б. Хмельницького збоку провідних українських істориків діаспори.

Д. Дорошенко в двохтомнику «Нариси історії України» на

¹ Липинський В. Україна на переломі. Відень, 1920 р., с. 182—183

основі історіографічних помилок по Хмельниччині робить такий висновок, «як би критично не ставилася до Хмельницького новіша історіографія, покладаючи на нього мірило сучасних поглядів і понять. скільки б гінювих сторін не знаходила в його діяльності, не можна заперечити факт, що це саме він пов'язав перервану ще в середніх віках нитку української державності, і створена ним Українська козацька держава знову впровадила український народ у сім'ю самостійних народів із своїм власним національним життям».¹

Аналогічні погляди щодо Б. Хмельницького як визначного державного діяча, полководця і дипломата поділяли й інші представники державницької школи істориків діаспори: Н. Полонська-Василенко. І. Борщак, О. Оглоблін.

«Найбільше місце Богдана Хмельницького в історії України — не як полководця, хоч би й великого, не як дипломата, хоч би й блискучого, а як державного діяча, фундатора й будівничого Української Козацької Держави, — пише сучасний найкращий дослідник доби Хмельниччини, О. Оглоблін, — яку б ділянку громадсько-державного життя не взяти — Богдан Хмельницький скрізь виступає як державний діяч великого формату».²

Далі цю думку розвиває ще один визнаний історик українського походження, професор історії та політології Йоркського університету в Торонто (Канада) О. Субтельний. У праці «Україна. Історія» він підкреслює: «що рідко коли окремі особи так вирішально визначали хід епохальних подій, як це зробив стосовно Великого Українського повстання 1648 р. Богдан Хмельницький. З огляду на його величезний особистий вплив на події, що змінили перебіг української та всієї східноєвропейської історії, вчені вважають Хмельницького найвизначнішим військовим і політичним діячем України».³

А як же оцінювала діяльність Б. Хмельницького радяська історична наука?

¹ Дорошенко Д. Нариси історії України. Львів, 1991 р. — Т. II, с. 281.

² Оглоблін О. Думки про Хмельниччину Нью-Йорк, 1957. — С. 60—62.

³ Субтельний О. Україна. Історія, К., 1992. — С. 117

До війни, виходячи з вульгарно-соціологічних постанов ідеологічних органів, українські й російські історики зображували славного гетьмана в основному зарозумілим і жорстоким феодалом, який за спиною свого народу змовився з російським царем і поміщиками, після чого всі разом ще більше гнобили й визискували трудящих.

Під час війни стався різкий поворот в оцінках. Було засновано орден Богдана Хмельницького, чим віддавалося належне, нарешті полководницькому талантові гетьмана. Та наступний крок, у цій своєрідній реабілітації опальної історичної особи виявився знову-таки вульгаризаторським. У величезній за обсягом літературі, що вийшла до 300-річчя возз'єднання України з Росією, Хмельницький, звичайно, виведений однопланово і спрощено, як людина, що мало не з колиски мріяла про українсько-російське єднання, повністю висловлювала інтереси гнобленого селянства і взагалі відзначалося безмежним демократизмом.

Одним з небагатьох винятків стала фундаментальна монографія І. Крип'якевича «Богдан Хмельницький» (К., 1954), що являла собою серйозне дослідження біографії гетьмана на широкому фоні історії визвольної війни 1648—1654 рр., російсько-українських взаємин та міжнародної політики середини XVII століття.

Значне місце відведено в книзі державі Б. Хмельницького. Однак ця праця серйозно постраждала під час «лакувального» редагування у видавництві, коли було, зокрема, вилучено багато сторінок, що залишали **найменшу** можливу неоднозначного тлумачення тих чи інших дій Хмельницького. І тільки в 1990 році появилось друге видання монографії І. Крип'якевича «Богдан Хмельницький», значно виправлене і доповнене. У книзі більш повніше висвітлена роль Б. Хмельницького як визначного діяча, полководця, блискучого дипломата, талановитого творця української держави.

Підкреслюючи велич Б. Хмельницького, І. Крип'якевич зазначає, що він усі свої здібності, сили й авторитет використовував для зміцнення державного апарату України, визнання її незалежності¹.

У 1989 році вийшла друком у серії ЖЗЛ робота доктора історичних наук В. Замлинського «Богдан Хмельницький».

Центральне місце в книзі посідає відображення великої визвольної війни під проводом Б. Хмельницького проти польсько-шляхетського гноблення.

Згідно з історичною правдою, не підмальовуючи історичної дійсності, подає В. Замлинський стосунки України з Росією в цей період, які були складними і суперечливими. Будучи досвідченим істориком, він створює життєпис козацького вождя на строго документальній основі.

В. Замлинський не ідеалізує Б. Хмельницького, а показує класову обмеженість поглядів цього передового загалом представника українського шляхетства. Його страх перед народними рухами, придушення гетьманом повстань проти українського панства,¹ його особисте збагачення. Звідси і непослідовність Хмельницького, що з молодих років зв'язав своє життя з черню», але так і не зміг подолати дистанцій, що була між ним і простим народом. Однак він оцінює козацького гетьмана, виходячи з його загального внеску в історію, якого аж ніяк не можна применшити. Адже головним підсумком життя Б. Хмельницького було звільнення Батьківщини від чужоземного гніту.

Сьогодні, коли Україна прямує по шляху незалежності, стрімко зростає цікавість народу до постаті Б. Хмельницького як творця козацької державності. Слід врахувати і те, що кожне нове покоління читачів ставить перед істориками все нові й нові питання, відповідати на які належить на рівні сучасної науки. Тому останнім часом появилось ряд цікавих монографій, наукових публікацій, в яких провідні історики України, доктори історичних наук М. Брайчевський, В. Грабовецький, В. Замлинський, Ю. Мицик, В. Смолій, М. Котляр, О. Путро, кандидати історичних наук Я. Дашкевич, Р. Іванченко, В. Сергійчук дали авторитетну, наукову оцінку діяльності Богдана Хмельницького. В основному вона зводилась до того, що попри прорахунки і невдачі, діяльність Богдана Хмельницького становить унікальне явище не лише в історії України, а й у світовій. Саме йому належить величезна заслуга у відродженні Української держави, яка після падіння першої української державності часів Київської Русі та Галицько-Волинського князівства майже триста років перебувала у складі інших країн і здавалося, розгу-

¹ І. Крип'якевич. Богдан Хмельницький, Львів, 1990, с. 260

¹ В. Замлинський. Богдан Хмельницький, М., 1989, с. 225

била свої державно-політичні ідеали. Хмельницький сприяв пробудженню національно-політичної свідомості українського народу, що мало вирішальне значення в його боротьбі за свою державу в наступні століття. Таким чином, підводячи підсумок тривалого і складного пошуку різних поколінь істориків в оцінці діяльності Б. Хмельницького, можна зробити висновок, що незважаючи на розбіжність поглядів, більшість авторитетних українських істориків різних поколінь визнали багатогранність таланту його як визначного діяча, творця держави, блискучого полководця, майстерного дипломата. А тому Богдан Хмельницький цілком заслужено належить до одних з найбільших постатей в історії.

Василь БАБІЙ.

І ШЕ ОДНА ЗРАДА.

Історична драма на одну дію.

Діють:

Богдан Хмельницький,
Тиміш, його син,
Гелена, його дружина,
Аптекарь Леонардо,
Покоївка Одарка.

І картина

СВІТЛИЦЯ. Посередині довгий стіл з підсвічником, глеком, горням. На стіні килим, на ньому схрещені шаблі і пістолі. В кутку хоругва. Біля столу сидить Богдан Хмельницький, в руках булава.

БОГДАН. Обридло, все якось обридло, осточортіло. Скільки років боротьба й боротьба, кров і кров, а спокою в Україні нема. Ніби є держава і разом з тим її нема, бо вороги на неї важать. Ця Польща-гідра, скільки голів стято, а вони все відростають і знову очима хижо позирають на край. На кого опертися? На татар підступних? А чернь готова лише руйнувати, а старшина зрадлива. На церкву? Церква підштовхує в обійми московитів. Вони приймуть в свої обійми, але чи не задують в братніх обіймах? Не слухати церкви? Так чернь збунтується й козаки підтримують священників. Воно може й не зле, спілки треба, Москва сильна і Варшава боїться її. Ох, голова болить від усього, хочеться спокою.

Осісти б собі в Суботові, пасікою зайнятися і доживати віка. А булаву віддати в надійні руки. А рук багато знайдеться, та чи надійні? Одна в мене надія — син Тиміш. Тимко розумний та рішучий, воля в нього добра. Утвердити необхідно гетьманську владу, міцну владу. Для України потрібна тверда рука, бо дуже вже народ розпустився за роки війни.

Входить Гелена, гарна, струнка жінка.

ГЕЛЕНА (всміхається). Знову морщиш чоло, знову думи державні?

БОГДАН (лице розпогоджується). Вгадала, моя ясочко, моя крале.

ГЕЛЕНА. Ой, я не люблю цього хлопського ясочко, краля. Зови мене на панський лад.

БОГДАН. А як це, скажи.

ГЕЛЕНА. Приміром. моя ясновельможна крулева, о!

БОГДАН. О, я розумію — гонор то велика річ. В тобі багато шляхетності, я ж розгубив її по дорогах війни. Прости мені.

ГЕЛЕНА (сідає). Ти — гетьман Малопольщі, вибач, України.

БОГДАН. Ох, в тебе ці штучки ще....

ГЕЛЕНА. Я слаба жінка.

БОГДАН. Я боюся, щоб твоя слабкість не була надто великою.

ГЕЛЕНА. Що ти маєш на увазі?

БОГДАН (всміхається). Знаю я ці ваші жіночі слабості, які приводять до гріха.

ГЕЛЕНА. О, ха-ха! Вже аж так? Але ж кожен мужчина намагається сам спокусити жінку, а винною виходить жінка.

БОГДАН. Жіноча честь — її чесне ім'я, а чоловіча честь — шабля! Жінка не має себе віддавати кожному охочому, як козак не може віддавати шаблю ворогу.

ГЕЛЕНА. Гарно сказано, але що це ти раптом завів мову про таке. Я в чомусь завинила перед тобою, маєш якісь сумніви?

БОГДАН. Сумніви не сумніви, але ти надто гарна жінка. Я бачу як пасуть тебе очима чоловіки. І ще бачу як ти подаєш себе одверто. по-жіночому підкреслено.

ГЕЛЕНА. Ти ревнуєш, Богдане?

БОГДАН (схоплюється). Я не знаю, але я люблю тебе. Ти в мене не перша жона, але так я люблю тебе першу. Іноді я думаю, що зйду з розуму. Може це на мене наслано. Я не мав би про це думати, бо маю сушити голову за Україну, але коли подумаю про тебе — забуваю про все на світі. Я

не можу сказати нічого певного, та мені здається, що останнім часом ти охолола до мене.

ГЕЛЕНА. Я? Що ти видумуєш? Ха-ха! Чого б це? Придумав ще. Я тебе люблю.

БОГДАН. Може, але якийсь черв'як мене точить.

ГЕЛЕНА. Фе, ти ревнуєш? Ти — гетьман, ти — перший чоловік в державі мене ревнуєш. До кого, хто є більш вартий тебе.

БОГДАН. А Чаплинський?

ГЕЛЕНА. Але ж він силою мене взяв.

БОГДАН. Я коли уявляю тебе в обіймах іншого, в мене просто вселяється біс, тоді готовий вбити тебе. Так. це так.

ГЕЛЕНА. Боже, як страшно, але я не заслужила такого. Викинь собі з голови ці погані думки.

БОГДАН. Інколи це вище моїх сил. Ще коли ти біля мене, тут, в домі, я знаю, що все гаразд — ти моя. Та коли я в поході, а ти тут без мене невідомо що робиш. Мене це дуже мучить, просто якесь марення знаходить, сон якийсь, в якому ти зраджуєш мене з іншим. Тоді свій жаль заливаю горілкою, а так козакові в поході не годиться. Добре, що товариство не здогадується про мої думки, а то булаву довелось би кому іншому віддати.

ГЕЛЕНА. Облиш. не муч себе зайвим. Знай, що я тобі, лише тобі вірна. Ти в мене ще козак ого-го. От я тебе поцілую.

Підходить до чоловіка, легко цілує його в уста.

БОГДАН. А проте холодний в тебе поцілунок. Не такі колись були.

ГЕЛЕНА. Для гарячих є час і місце. Ти просто з недовірою ставишся до мене, а може придираєшся. Я такого не заслужила.

БОГДАН. Не знаю. Може я старію вже і від того в голові метушня і всяке таке. Пробач, серденько. Скажи, щоб ти хотіла? Який подарунок тобі зробити?

ГЕЛЕНА. А нічого мені не треба, лише б ти мене не покинув.

БОГДАН. Куди вже мені покидати. Ти моя остання надія і любов, а більше не буде. Лише чужа стріла або куля нас розлучить.

ГЕЛЕНА. От бач як мудро, а все решта справді марення. То я піду. Чекаю тебе, милий.

Гелена виходить.

БОГДАН. Вміє солодко говорити, а проте на серці в мене туск, бо серце не обдуриш. Люблю її з самого початку нашого життя, чекаю від неї зради. Чого так? видно, таке зілля ці жінки, що невірність їх супутниця. Хоча Ганні, своїй першій жоні я вірив як собі. А тут лише лихі думки в голові. Щось я собі погане викличу ними. Ревнощі, то певно є любов, але то є і гадина яка кров п'є людську з серця. Так і точить, так і точить. Видно чує моя душа, що Гелена справді остання моя пристрасть, остання моя жінка. Це в молодості легше сходишся, легше розлучаєшся з жінками. Кохання — то вино міцне і отрута водночас, яку п'ємо без примусу і непомітно, а вже дивись і голову втратив і життя спаскудилось.

Входить син Тиміш, молодий козак.

ТИМІШ. О, батьку, ти що тут зажурився сидючи самотою?

БОГДАН. Про всяке журиться-гадається, сину. Хіба нема про що?

ТИМІШ (сідає). Та ж є, на тобі вся Україна.

БОГДАН (з прикрістю). Вся Україна, а мені в голові баба!

ТИМІШ. Гелена? Мачуха! Батьку я тобі не раз казав, що вона чужа нам.

БОГДАН. Вам чужа, а мені інакше, мав би розуміти, не хлопчак, що в джурах ходить.

ТИМІШ. Прости батьку, я поважаю твої почуття, але не такої жінки для тебе потрібно.

БОГДАН (ударив кулаком по столу). Мені ліпше знати якої треба.

ТИМІШ (трохи ображений). Я тебе не збираюсь вчити, але ти почав цю розмову.

БОГДАН. Добре, але не говори більше так. Від хана не було звісток?

ТИМІШ. Поки-що не було.

БОГДАН. Оце мені дошкуля, дорогий час спливає, Морока. Позови мені Одарку.

Тиміш виходить.

БОГДАН. Гарний син в мене. з характером, справжній козак — булаву вартий тримати.

Входить Одарка, гарна молодиця.

ОДАРКА (схиляє голову). Звали?

БОГДАН. Звав, аякже. Ану, лишень сідай.

ОДАРКА. А, невелика пані — постою.

БОГДАН. Не комизься, сідай, розмова є..

ОДАРКА. Раз кажете, то вже сяду.

БОГДАН. Як справи, все гаразд в тебе. Не втомлюєшся?

ОДАРКА (сміється). Чого б це втомлюватися не стара наче іще?

БОГДАН. Козакам голови не завертаєш?

ОДАРКА (сміється). Таке скажете, нащо воно мені?

БОГДАН. А скажино-но мені, Одарко, як з панею Геленою в тебе — ладите обидві?

ОДАРКА. О, пані Гелена! Вона таких як я ніби й не помічає. Хто я для неї? Не мужчина ж. А вона уродzona шляхтянка, а я проста козачка. Та я свою справу знаю. роблю, що належить.

БОГДАН. Я знаю і хвалю тебе за це. А скажи мені, Одарко, чи не помічала ти за панею Геленою чогось такого... як тобі сказати... ну, ніхто за нею не упадає за моєї відсутності. Щось таке, ти розумієш?

ОДАРКА. Розумію, не геть дурна.

БОГДАН. Ну й що?

ОДАРКА. Гм, гарненька загадка. Не знаю як і говорити. Справа делікатна. Ще скажете, що наговорюю.

БОГДАН. Ні, плітки мені жіночі не потрібні, але правда, якою б вона не була. Кажі, не бійся.

ОДАРКА. Я й нічого певного сказати не можу, то так, лише мої здогади. Не хочу натворити біди задурно.

БОГДАН. Не лукав. як щось певне знаєш про мою жону, то й прямо говори.

ОДАРКА. Паночку, допевне знаю лише те, що пані Гелена з аптекарем на прогулянки їздить.

БОГДАН (рвучко встає). Як їздять?

ОДАРКА. Звичайно, на конях верхи.

БОГДАН (схвильовано). І куди?

ОДАРКА. Або я за ними слідкую. До лісу, по полях. А що вони там роблять — Бог їх знає.

БОГДАН. І часто це буває?

ОДАРКА. Ну, як сказати: і не те щоб часто і не те щоб рідко. Всіляко буває.

БОГДАН. А може ще хто з ними їде?

ОДАРКА. Та начебто ні... В усякому разі я не бачила,

БОГДАН. Ти не брешеш часом? Бо дивись...

ОДАРКА. Ось хрест святий! Аби я так з цього місця не зійшла.

БОГДАН. Дивись, бо якщо неправду скажеш, то битимуть батогами.

ОДАРКА. Ой, Боже, а то за що така кара? От не хотіла говорити, а ви самі заставили. Яка мені користь видумувати, Боже?

БОГДАН. Гаразд, йди і принеси мені ще горілки.

Одарка виходить.

БОГДАН. Я тепер ще більше переконаний, що Гелена мені невірна. Ох. як запекло мене біля серця, коли почув від Одарки про Геленені фіглі з аптекарем. Якщо це правда, то убу. Обох. А рану свою горілкою заллю.

Завіса.

II картина.

В тому самому покою через місяць. Тут сама Гелена. Дивиться в люстерко, чепуриться.

ГЕЛЕНА. Наче постаріла я, хоча в очах ще вогонь горить. Ух, інколи така пристрасть пройме, що душу б дияволу оддала б за велике кохання. Але нема кого очарувати, навколо сама дрібнота, а справжнього шляхтича нема. Богдан — це вже минуле. Не знаю чи й любила коли по-справжньому, хоча й притягав чимось до себе, а тепер лише звичка. Та ще й ревнує до біса і втратити його боюся, все-таки гетьманша. А цей аптекар Леонардо це так, флірт, порятунок від нудьги, хоча палкий з нього коханець. Не можу з під його влади вийти, але то потяг тіла. а душа, а серце холодні. Нудьга, навколо сама нудьга. Чого з нудьги не буває.

Входить Леонардо, молодий мужчина.

ЛЕОНАРНО. О моя пані, ти тут. Зранку тебе шукаю.

ГЕЛЕНА. Що за потреба така в мені? Трапилося щось може?

ЛЕОНАРДО. Я тривожився, вчора бачив паню лише здалеку, але помітив яка бліда і нервова. Може потрібна якась допомога?

ГЕЛЕНА. Жінка має право на хворобу. Що тут такого?

ЛЕОНАРДО. Дозволь поцілувати ручку.

ГЕЛЕНА. Ручку, а потім шию, а потім... так?

ЛЕОНАРДО. Так, так, моя ясновельможна. Ти мені на сьогодні снилася.

ГЕЛЕНА. І, звичайно, в ліжку з тобою.

ЛЕОНАРДО. О, це моя мрія. Але на цей раз на тобі було розкішне плаття французької королеви.

ГЕЛЕНА. Ой, не ятри мою душу. Ти знаєш, що я мріяла про королівський двір, вищий світ Варшави, а залишаюсь серед цих грубих мужланів.

ЛЕОНАРДО. Не скажи, сам король боїться твого гетьмана. А деякі українські магнати, зокрема Ярема Вишневецький живуть так розкішно, що сам круль заздрить їх багатством. Але не відволікай мене від головного: моєї любові до тебе. Ти навіть не дозволила мені поцілувати твою ручку білу.

ГЕЛЕНА (кокетливо). На.

ЛЕОНАРДО припадає до руки Гелени, а потім несподівано цілує її в губи. І в цей час заходить Одарка.

ОДАРКА. Ой!

Гелена і Леонардо відскакують врзнобіч. Одарка хутко виходить.

ГЕЛЕНА (схвильовано). Хто це був?

ЛЕОНАРДО. Та ця... як її? Одарка,

ГЕЛЕНА. Одарка? Ще цього бракувало. Ой, який ти нетерплячий. Тепер вона все розкаже гетьманові. Він мене і так страшно ревнує. Недавно допитував чи вірна я йому. Що тепер робити?

ЛЕОНАРДО. А може вона мовчатиме? Треба їй добре заплатити.

ГЕЛЕНА. Я знаю, що з нею робити. Її треба вбити. Вона мене давно не любить і з радістю продасть гетьманові, зміюка. Убити треба!

ЛЕОНАРДО: Вбити? Як? Хто вб'є? Наняти когось?

ГЕЛЕНА. Тобі свідки потрібні?

ЛЕОНАРДО. Мудро кажеш, але... хто це зробить?

ГЕЛЕНА. Ти хочеш щоб я це зробила? Я, жінка?

ЛЕОНАРДО.. Упаси Бог, я цього не хотів і думати не міг.

ГЕЛЕНА. А може ти не мужчина? Чи тільки для ліжка мужчина? Може хочеш щоб тебе Хмельницький стратив?

ЛЕОНАРДО. Зрозуміло: ти хочеш, щоб це зробив я,

ГЕЛЕНА. І не зволікаючи, поки вона не рознесла про нас всьому світу.

ЛЕОНАРДО. Я...Але як? Вона буде обережна,

ГЕЛЕНА. В ліжку ти більше винахідливий.

Придумай, ви італійці мастаки на такі речі.

ЛЕОНАРДО (убік). Грішили разом, а відповідати перед Богом за тяжкий гріх я один маю. (Голосно). Добре, я щось придумаю. Але знай, що це лише заради нашого кохання.

ГЕЛЕНА. Середньовічні рицарі присвячували своїм дамам серця, звитяги й подвиги. Доведи і ти, Леонардо, свою відданість мені.

ЛЕОНАРДО. Я готовий, о моя прекрасна дамо! Схизматка умре!

ГЕЛЕНА. Браво, Леонардо! Поцілуй мене.

ЛЕОНАРДО. Як дорого не раз треба платити за любов. О, моя Беатріче, я це зроблю із задоволенням.

Цілюються.

Завіса.

Через якийсь час в тому самому покою. Сидить, похиливши голову Хмельницький. Перед ним сулія і чарка.

БОГДАН. Зрада, кругом зрада. Хан зраджує, король зраджує, старшина зраджує, і рідна жінка під боком мені зраджує. Як жити? Впитися? Забутися, все покинути (п'є). Гірка настойка. Може тому й гірка, що чоловік п'є, коли гірко. Ой, гірка зрада!

Входить Тиміш

ТИМІШ. Все, решта!

БОГДАН. Що ти зробив з ними?

ТИМІШ. Вибач, батьку, але я помстився за тебе.

БОГДАН. Що ти вчинив?

ТИМІШ. Я їх повісив на брамі.

БОГДАН (схоплюється). Повісив? Що ти наробив? Ах так, повісив. Нічого, нічого, може так і треба віроломній. Може ти вгадав мою волю. Але ти взяв гріх на свою душу. Господи прости цей гріх йому.

ТИМІШ. Я не кат, я — месник! За Одарку, яку вони вбили і за тебе, батьку, за честь нашої родини.

БОГДАН. Так, так, сину. Може я б був її просто вигнав, бо вбити не зміг би-надто любив Гелену, але ще більше люблю тебе, сину. Ти вчинив вірно, по-козацьки. Вона не мене зневажила, а в моїй особі Вкраїну. Вона й ніколи не любила мене, хоч була поруч зі мною. Тому й нема їй прощення. І все-таки мені гірко, сину. Залиш мене самого.

ТИМІШ. Розумію, батьку.

Тиміш виходить. Богдан сидить повісивши голову.

Завіса.

Василь ПЕТРИШИН.
КОЗАЦЬКІ ДУБИ.

Багато з нас чули задушевну українську пісню про дуба:
Розвивайся, ой ти, старий дубе,
Хоч і мороз буде.
Вибрайся, молодий козаче,
Завтра, завтра похід буде...

Дуб тут ніби козак з буйним чубом, хвацьким поглядом, стрункою постаттю. Так і хочеться сівши під дуба, завести цієї пісні, що щемко бере за серце. Саме в козаків була чудова традиція: садити край дороги або в широкому степу дуба. Минали роки, десятиліття, а дуб стояв — надійний, непорушний. Небагато таких старих дубів залишилося в нашому краю. Ось і в моїй Росільні теж є... «три дуби зелені». Ростуть вони обабіч дороги, яка робить поворот з Росільної на Міжгір'я.

В селі залишилося небагато людей, котрі можуть розповісти про ці дуби. Для молодих це просто старі дерева, а для тих, хто старший — пам'ять про минуле.

Мені розповідала Марія Яківна Осадчук, яка прожила 98 років, що колись хлопці і дівчата на вечорницях розповідали легенди, перекази, що ці дуби були посаджені козаками гетьмана Хмельницького. Був серед них старий козак, що мав трьох синів. Потрапили вони в неволю. Посадив батько з друзями на спомин про синів три дуби. Три дуби, як три сини! З буйним верховіттям, міцним корінням, гордою поставою. Козака того звали Дорошком. Пізніше це повір'я про дуби вилилось в відому пісню. І пісню цю, як розповідає легенда склала Маруся Чурай.

Був впевнений, що дуби посаджені козаками і Дмитро Гоголь. Він прожив 94 роки. Мій прадід Роман Петришин розповідав йому, що ці дуби називали «козацькими». Цієї ж думки притримався і Федір Смеречук, який прожив понад дев'ять десятиків літ. А Дмитро Стеблецький мав записник в який записував розповіді свого прадіда Романа Стеблецького, що прийшов в село із Запорізької Січі. Була в записнику й пісня «Розвивайся, ой ти, старий дубе».

І стоять ці три дуби як пам'ятка про героїчну визвольну війну Богдана Хмельницького проти польських окупантів в 1648—1654 рр. Вони й тепер навівають на нас визвольний дух, стоять живою пам'яттю про звитяжні часи українського народу і тому їх належить оберігати. Бо мало їх в нашому районі. А це наша славна і трагічна історія.

Галина ГРИЦЮК

«ВСЕ, ЩО МАВ У ЖИТТЮ, ВІН ВІДДАВ ДЛЯ ОДНОЇ ІДЕЇ»

Повстанська ліра Марка Боєслава

У межиріччі Лімниці та Лукви, недалеко від Калуща і Галича, розкинулося село Боднарів. Саме тут 25 березня 1910 року під знаком Шевченково музи в селянській родині народився поет Михайло Дяченко (літературний псевдонім Марко Боєслав). Через століття Кобзарева муза пробудила його поетичний хист. Драматичною була доля цього співця. Про таких, як він, ми можемо сказати словами І. Франка:

Все, що мав у життю, він віддав
Для одної ідеї,
І горів, і яснів, і страждав,
І трудився для неї.

Сьогодні нам відкривається довго заборонена, замовчувана правда про велич і безнадію визвольних змагань бійців УПА. Із забуття до нас приходять й ім'я поета, публіциста, драматурга і громадського діяча Михайла Дяченка, знайомого в діаспорі і серед читачів повстанського журналу «Чорний ліс» як Марко Боєслав.

За літературно-журналістську й пропагандистську діяльність «Михайло Дяченко — Марко Боєслав 28 серпня 1948 року був нагороджений Срібним Хрестом бойової заслуги УПА. Серед бойових побратимів він був відомий під псевдонімом «Гомін» як референт пропаганди крайового проводу ОУН Карпатського краю, член Української Головної Визвольної Ради (УГВР).

З архівних матеріалів відомо, що у 30-их роках село Боднарів було центром громадсько-політичного життя цілої округи. Тут працювало чимало культурно-освітніх та економічних установ: читальня «Просвіти», «Сільський господар», «Рідна школа», «Союз українок», «Сокіл». Діяльність, саме життя цих установ тісно пов'язане з громадсько-політичною та просвітницькою діяльністю братів Дяченків — Миколи, інженера, вченого-агронома, релігієзнавця та Михайла, поета та культурно-освітнього діяча.

Ще малим хлопцем Михайло залишився сиротою, його подальшою долею заопікувався старший брат. Майбутній поет учився в українській гімназії в Станіславові та студював

право у Львівському університеті. Тоді ж, будучи студентом університету, вступив до лав ОУН.

1935 року, після університетських студій Михайло повертається у Боднарів і стає директором раймолочарні. Обидва брати в цій порі плідно працювали на ниві галицької культури. 1936 року Михайло видає на пожертви «Просвіти» Боднарова першу збірку поезій «Іскри». Кошти на це видання офірувалися на побудову Народного дому в рідному селі. Неодностайною була критика на першу збірку 26-річного юнака: від палкого схвалення до несприйняття. Проте ця невеличка книжечка заманіфестувала і вже основні риси творчості майбутнього поета вісниківського напрямку.

Перша збірка поезій М. Дяченка була конфіскована як польськими, так і московськими ворогами українського народу. В спеціальних охоронах НКВД — КДБ вона збереглася із поміткою енкаведистського цензора «Націоналіст». Збірка «Іскри» починається такими словами «Замученим московськими сатрапами за Україну Олексі Влизькові, Дмитрові Фальківському, Грицькові Косинці й Миколі Хвильовому оці рядки присвячує автор».

У 1937 році у Боднарові активізує свою діяльність пропольська група жителів села «Гняздо шляхти загородевей», яка 27 травня цього ж року вчинила провокаційний напад на читальню «Просвіти» і тяжко побила Михайла Дяченка. Цей день став початком його драматичної долі. Вже 17 червня поліція провела вдома і на роботі обшук, арештувала Михайла.

У вересні 1939 р. політв'язень Михайло Дяченко втікає з тюрми та емігрує до Польщі (на Холмщину). З початком еміграції та другої світової війни починається новий етап у житті і творчості поета.

У с. Волоська Воля на Лемківщині (нині ПР) неподалік Холма жила родина Савчуків. Саме у цій родині квартирував Михайло Дяченко. Будучи надзвичайно ерудованою людиною, дотепним і цікавим співрозмовником, припав до душі юній Марії Савчук, котрій читав свої вірші. У 1940 р. вони поїхали в Боднарів.

Михайло одразу ж занурився з головою в роботу ОУН, а Марія з сином Святославом жила у Михайлових батьків напівлегально: Західна Україна з вересня 1939 року перебувала у складі СРСР.

У 1941 р. Михайло Дяченко (псевдо «Гомін») стає референтом з пропаганди крайового проводу ОУН карпатського краю, Марія — його помічницею.

В 1944 р. УПА іде в підпілля. Марія з чоловіком переходить у лісі. Новонароджена донечка, не проживши й року, помирає. Марія змушена переховуватися у чужих людей, Михайло залишається у лісі.

Наш земляк, ветеран УПА Дмитро Верхоляк згадує: «З Гомоном зустрівся вперше літом 1949 р., коли проходив курси медпрацівників після поранення в ноги. Кожне слово крайового провідника серед стрільців цінилося на вагу золота...

Вдруге зустрівся з ним у 1951 р. Він розповідав стрільцям про практичні правила поведінки і доброго тону. На відміну від інших провідників Гомін завжди бачив у стрільцях цивілізованих людей. За своєю натурою він був Учителем з великої літери, я б сказав навіть, Учителем у біблійному розумінні, бо це була глибоко порядна людина, яка прагнула волі рідному народові».

Михайло Дяченко часто друкує вірші, нариси, спогади в підпільних журналах «Шлях перемоги», «До зброї», «Чорний ліс» під літературним псевдонімом Марко Боеслав. Окремими книжками виходить збірка поезій «Непокірні слова» (1946), «На столі на сіні» (1947), «Поєми» (1947), «В хоробру путь» (1947), «Вітчизна кличе» (1948), «Мати» (1949), «Протест» (1949), «Із днів боротьби» (1949), «Хай слава луна» (1949) та інші, що друкувалися здебільшого у підпільній друкарні ім. С. Петлюри у Станіславі. Особливо активно публікується Михайло Дяченко у журналі «Чорний ліс» 1947—1950 рр.

Саме через сторінки підпільного журналу дійшло до наших визвольних днів поетичне слово Марка Боеслава. В його творах — радість перемог і біль УПА, розпач за втратою друзів-бойовиків, підпільників. А в яких умовах писались вони?

Коли б ти знав, мій милий друже,
В яких терпіннях ці пісні
Родились, ти б не був байдужий
І всі б гріхи простив мені.
Лукавий біль ломив в коліні кості,
Не в теплій хаті, в ліжку, в подушках,
А в тісній криївці на помості, —
В'їдалась в тіло цвіль вогка.
От так у муках дні і ночі,
Мов раки, лізли, воліклись,
Та я співав пісні охоче —
В терпінні трудом я моливсь
За Україну.

(«Особисте», 16.12.1948 р.)

У віршах Марка Боеслава — людська драма і драма історії, його ліра веде борців до перемоги, справедливої помсти «...за Петроград гнилий, за Січ, Сибір, За Конституцію і тридцять третій». Поет знаходить містки, глобальні образи для вираження трагедій рідного народу:

Пісні заціпили, лиш сльози і стогін,
Закована воля у тюрмах юна».

(«Вій на Лопаті»).

Патріотична лірика, любов до рідного краю, до України посідає визначальне місце в творчості Марка Боеслава. Його поезії — діалог сина з матір'ю-Україною. Він зачарований поетичною красою рідної землі:

Лягло спляче сонце з косяю на сіно —
І куриться ладан зів'ялих квіток...»

(«Полудень»), 15.07.1946 р.)

Поет бачить, як «спека серпанок плете з пелюсток», як «збудилося сонце, летить пити воду»... і все це — в умовах жорстокого підпілля, коли «в боях кувалась доля», а сам співець

...усе в небезпеці, мов олень,
Гнаний катом удень і вночі,
Його друзі — гранати й пістоля...

(«Спомин», 23.09.1946 р.)

Хтозна, якою була б подальша доля поета Марка Боеслава? Можливо, ми втратили тонкого лірика, дивовижно закоханого в рідну землю, здатного оспівати її красу так, щоб зачудовано оглянутись кругом ми всі, змогли зустріти в лісі «осінь-шептуху», а в полі-тугу, що «мов сумна черниця ходить і б'є на все печалі золоті...»

Але поєднався навек поет із повстанською музою, його «...співгнівний лунав в огнях — Гримів повстанською сурмою» («Милу лому синові Святославі», 18.10.1949 р.),

Муза Марка Боеслава оспівує тих, хто жертвує життям заради щастя і свободи рідного народу, заради воскресіння «розтерзаної України-матері». Він оспівує героїв битви під Крутами, називаючи їх юними сміливцями «Із серцем зі сталі і духом з граніту», возвеличує подвиги безсмертних героїв Чорного лісу. Поет палко бажає, щоб настав час, коли заспіває «пісню слави розкута земля». Марко Боеслав пише «Марш Чорноліського полку», поезію, присвячену головному командирові УПА, генералові Тарасу Чупринці, пісню куреня «Дзвони».

Особистий охоронець Марка Боеслава-Гомона і побратим у визвольних змаганнях Дмитро Синяк, що нині мешкає у с. Гвозді Надвірнянського району, згадує: «Ким був для нас Гомін: поетом чи вояком? Підпільники на це відповідали: воїн-поет». Дмитро Синяк згадує, що серед доробку крайового провідника були і драматичні твори, і публіцистика, і невеликі прозові речі. Коли у 1950 р. з-за коридору прийшов кур'єр закордонних частин ОУН і привітав Гомона з присвоєнням йому Срібного Хреста бойової заслуги, то повідомив і про те, що п'єсу М. Боеслава «Сталь без іржі» зіграно на англійській сцені в колах української діаспори. Цей же кур'єр забрав свіжі твори поета. І в 1951 р. на чужині прижиттєво виходить збірка поезій «Непокірні слова».

Сюжети для творів М. Боеслав брав з повстанського життя. У вірші «Горді душі» він повідав про неповнолітнього сина кушового Ліня з с. Крички. Енкаведистська облава, що прийшла забирати кушового застала вдома 14-літнього сина, і хлопця підірвав себе й ворогів гранатою. Пісню «Рости, рости, черемшино» Марко Боеслав присвятив юній друкарці Марті (Свідрук), яка теж писала вірші під псевдонімом Черемшина. Тій Марті, яка пізніше трагічно загине 23 лютого 1952 р. разом з поетом у с. Дзвинячі.

Перечитуючи поезію Михайла Дяченка, помічаємо, що автор відгукується на кожну подію в житті рідного народу, був літописцем й істориком.

З боєм пише поет про долю репресованих, безневинно засуджених людей, приречених на боротьбу за виживання далеко від рідної землі («По вивозі», 1947 р.). Поетичні метафори «сумують димарі холодні», «блукає в полі туга боса», «стогін вагонів» підкреслюють глибину народного горя, ви-

кликають «помсти гнів». Чи думав поет, що зовсім скоро, холодного 1950-го москалі вивезуть і його родину в Сибір?

Жорстока правда життя заставляє поета задумуватися над історичною долею українського народу. Він вірить, що мрії кращих синів і дочок про вільну Україну справдяться. А тому звертається до тих, хто зрікся мудрих батьківських заповітів, потоптав історичну пам'ять народу або просто ще не прозрів.

Гіркі роздуми над долею народу закінчуються закликом до активної боротьби за волю і незалежність.

Але всією своєю повстанською поезією, яка тільки тепер набуває права офіційного громадянства, він стверджує, переконує нас, що жити і творити в ім'я України — найвища і найсвятіша мета для нього особисто, для друзів-побратимів. Звертаючись до матері-України, поет-повстанець пише:

Я горе, біль, себе забуду,
В мені ж болить, болить, пече твій біль.
Замало сліз, замало горя й труду —
Я душу й кров навек даю Тобі».

(1948 р.)

На різних етапах свого поетичного буття Марко Боеслав звіряє свої думи, сподівання, вчинки із вічними законами і заповідями Божими. І не лише поетичним словом, але й практикою свого життя. З раннього дитинства, будучи сиротою, та після вигнання з рідного краю на Холмщину він сам з власної волі турбується про маленьких християн-селянських дітей, навчаючи їх українського слова і добра. У поезії «Я ще маленький був» (1949 р.). Марко Боеслав співає хвалу й осанну Богові за вручену йому ангелом «золотоголосу трубу» таланту. Ці молитви простежуємо аж до останніх його поезій, які обірвала трагічна загибель 23 лютого 1952 року...

Ветеран УПА п. Дмитро Верхоляк згадує:

...У бункері поблизу с. Дзвиняч зимою 1952 р, переховувалося 9 чол. У середині лютого двоє вийшло з нього для збору інформації. Надворі була відлига. Навколо бункера розтанув сніг. Схорон міг стати легкою здобиччю. Вирішили післати кількох стрільців у село по коней, аби навозити снігу на схорон. Але разом зі снігом на голови повстанців завалились енкаведисти. Разом з Гомоном ще шестеро вірних Українці синів. Вмирили зі словами: «Повстанці не здаються! Вмерти за Україну — це жити вічно!».

Старші люди нині згадують, як розстріляних партизан (їх було 7) навантажили на підводи і повезли у напрямі Солотвина, за возами по снігу тягнулися жіночі коси. Коси Марти Свідрук, яка була друкаркою Марка Боеслава-Гомона, керівника групи вояків УПА, що знаходились у бункері. Куди відвезли убитих вояків, у якій землі спочивають їхні кости — ніхто не знає...

1992 року, через сорок років після трагічної події у дзвиняцьких лазах, заново відновлена криївка бойових побратимів.

Сорок років знадобилося, щоб люди змогли прийти на місце загибелі відважних вояків, вклонитися світлій пам'яті тих, хто до останнього подиху стояв за вільну Україну.

На освяченні були дружина Дяченка-Гомона п. Марія, син Святослав, онук Роман. Через скільки літ вони приїхали до чоловіка, батька й дідуся з Волині! А до нас прийшли, повернулися із небуття щирі, сповнені палкої любові до матері-України поезії Марка Боеслава.

Із збірки «Вони прийдуть» (Прага, 1941 р.)

ЗА ПРАВДУ

За правду — вшали, стріляли,

За правду — в тюрмах нас пекли.

За правду — серце виривали,

За правду — Бога розп'яли.

Благословенна будь, Моя Україно,

Ти — вічна правда і любов!

Як тисяч сонць засяєш на руїнах,

Бо ти свята — з Тобою Бог!

КРУТИ

Їх, юних сміливців, лиш жменька була,

Із серцем із сталі і духом з граніту.

О, велич летіла у вічність з їх лав

І чин їх навіки став юности літом.

Мчав зойк слабодухів за ними у путь:

— Куди вам? Ви ж діти... Загинете марно...

— О, ні. Бо це завтра за нами підуть

Мільйони! На славу ми знімемо ярма!

Чи стримати тих, в'кого серце з вогню

Хто душу завзяту до бою напняв,

Хто любить Отчизну глибоко, пречисто?

О, прийде, Україно, твій радісний день, —

Поглянь же — мільйони до бою веде

Крізь бурі сердиті, жорстокі — їх Триста.

5.12.1947 р.

Своє у мене люте горе кляте,
Душа, розтерзана в гнівних боях.
Клине той день, коли родила мати.
Чому в колісці не вдушився я?

Чому? Чому?... І Ти розп'ята,
Ще більш розтерзана, ніж я,
Стаєш в очах... Ох, люба Мати,
Морями кров тече Твоя.

А я? А я нікчемний мав би бути,
Над горем плакати лише своїм,
Коли у Тебе біль Полтави, Крутів
І сьогодні незакінчених боїв?

О ні! Я горе, біль, себе забуду,
В мені ж болить, болить, пече Твій біль,
Замало сліз, замало горя й труду —
І душу й кров навів дає Тобі.

5.11.1948 р.

ЩОБ ЗНАЛИ ВИ

Колись судити будуть нас, ми знаєм,
Один — за нами, інший — проти нас.
Хтось, може, скаже за старим звичаєм —
На боротьбу був непригожий час.

Це правда — час грізний, жорстокий
Під ноги кида тисячі колод.
Та знайте — нам не жаль кривавих соків,
Бо ними вічно житиме народ!

21.01.1949 р.

МОЛИТВА ПОВСТАНЦЯ

Боже наш — Правдо і Сило,
Надія в Тобі й любов.
Просья розплати з насиллям
Наші терпіння і кров.

Ворог розп'яв Україну,
Глумом збезчестив храми,
Горем засіяв руїни,
Гнані і цьковані ми.

32

Рідні святі чорноземи
Соромом відкрили хати.
В помсті і гніві ростемо —
Отче, Ти їх освяти!

Батька і матір жорстоко
Ворог катує щодня.
Боже, на землю глянь оком —
Іскру лиш вкинь до огня!

Серце громами заграє,
Зброя в руках задзвенить,
Любі простори безкраї
Полум'ям встануть грізним.
Отче, послухай, як гнівно
Душі борців гомонять.
Будемо з рівними рівні —
Іскру лиш вкинь до огня!

9.11.1947 р.

ОСІННІ ДНІ

Ген злогінь із синцо обнялась —
Синіє обрій, мов волошки в житі.
І кучеряві верби край села,
Неначе в шати золоті повиті.
Лиш туга, мов сумна черниця, ходить
І б'є на все печаті золоті...
І хоч і ліс шумить і грають води —
По свому туга строїть струни ті.

1943 р.

СПОМИН

Ти зустрінеш нам осінь-шептуху,
Мов бабусю стареньку, сумну,
І листочки в болоті, без руху,
Тихий шепіт дерев, бур'яну.
Ти зустрінеш там тугу у полі...
І у серці щось тихо зітхне,
Мов сирітка під тином без долі —
І згадаєш тоді ти мене:
Він усе в небезпеці, мов олень,
Гнаний катом удень і вночі.
Його друзі — гранати й пістоля,
Темінь ночі й зловіщі сичі.
Його шлях, мов сердита зміюка,
Смерть чатує на нього щодня —
Та для тебе, Україно, лиш стука
Його серце з гнівного вогня.
І згадаєш, і тугу болючу
Ти пошлеш в подарунок мені,
Я сховаю, мов квітку пахучу,
Твій дарунок у серці на дні.

23.09.1946 р.

33

НА СТОЛІ НА СІНІ

На столі на сні
Свічка сльози ронить —
Сумно у хатині —
Мати б'є поклони.

О, змилуйся, Христе,
Зглянься, Божа Мати, —
Замініть всі ви сльози
У тяжке прокляття.

Де ти, любий сину!
Де ж ти, мила дочко!
І цілує, к серцю тулить
У крові сорочку.

На столі на сні
Свічка догасає.
Сива мати, мов созуля,
З горя умліває.

Ой, прилинь, мій сину,
З раю, з того світу —
Відплати кагам за мене
Й хату не огріту!

Ой, моя ти доню,
Прилинь із Сибіру,
Розпинають Україну,
Її славу й віру!

Вислухай молитву,
Боже щедрий, Боже, —
Хай блаженна наша зброя
Ката переможе.

8.12.1946 р.

снт. Богородчани

Степан ГЕНИК

ТРАГІЧНА СТОРІНКА

(до 220-річчя зруйнування Запорізької Січі)

Понад триста років в центрі нашої Батьківщини існувала Запорізька Січ — небачена в історії інших держав та народів вільна республіка, що стояла незборимим форпостом демократії та свободи, об який розбивалися турецькі і татарські навали, польські та московські набіги, намагання близьких і далеких сусідів поневолити нашу землю. Саме цих ворогів козацької вольниці назвав останньому російському цареві Миколі II, історик Дмитро Яворницький. «Братні царі» не раз намагалися зруйнувати Січову республіку у своїй деспотичній державі. Але славне Запоріжжя давало відсіч цим намаганням, захищаючи себе і всю Україну.

Після визволення України з-під польсько-шляхетського гніту Січ у козацько-гетьманській державі користувалася значною автономією. Тільки 1686 р., коли московити уклали з Польщею так званий «Вічний мир», Запоріжжя потрапило під московський протекторат. Все внутрішнє і зовнішнє життя козацтва контролювала московська залага, що розміщувалася поблизу Січі. Щоб позбавитися цієї «братньої охорони» козацтво пристало до союзу гетьмана Івана Мазепи зі шведами, аби при допомозі першокласного тоді шведського війська визволити всю Україну й Запоріжжя від московської неволі.

Вісім тисяч запорізьких козаків повів у березні 1709 р. кошовий отаман Петро Гордієнко на з'єднання з військами гетьмана Мазепи. Розлючений московський цар Петро I наказав зруйнувати Запорізьку Січ «гнездо разбойників». 14 травня 1709 р. полковники П. Яковлев і Г. Галаган виконали царський наказ. Живими було взято в полон 300 запорожців. Згідно з донесенням наказного кошового Стапаненка гетьманові Івану Скоропадському, який перейшов на бік царя, говорилося: «найвизначніших з них закували в кайдани, а останніх замордували на місці, одним рубали голови, других вішали і мордували так» як у поганстві, за давніх мучеників, не бувало, робили пороми, ставили на них шибениці і вішали січовиків, а потім пускали їх Дніпром на острах іншим.

Всі курені і всі будівлі на Січі було попалено, ближні зимівники винищено, порозривали могили запорожські, викидали мертвих з домовини і рубали їм голови, розкопали навіть могили ченців та повикидали мертвих. Москалі позабирали все, що можна було взяти, навіть з Січової церкви забрали царські врата, іконостас, дзвони, хрести, Євангеліє, свічки, ладан та віск».

Після руйнації Січі москалі спустилися Дніпром на низ і там хапали та нищили запорожців на промислах та хуторах. Цар Петро дізнавшись про руйнацію Запоріжжя дуже тішився, бо воно своїм демократичним устроєм і вольностями стояло поперек дороги самодержавним намірам.

Запорожцям, які зуміли втекти від помсти лютого православного царя, дав притулок кримський хан, виділивши їм землі в Олешках (на території теперішньої Херсонської області). Січовики там заснували Січ. Про це Тарас Шевченко писав:

«Чули, чули запорожці
з далекого Криму,
що конає Гетьманщина
неповинно гине.
Чули, чули небожата,
чули та мовчали.
Бо й їм добре на чужині
Мурзи завдавали».

Тільки в квітні 1734 р. запорожці повернулися на «старі» місця і над р. Підпільною заснували Нову Січ. Кошові ата-мани ревно служили Російській державі. Лише в російсько-турецькій війні 1735—1739 рр. загинуло 157300 козаків і 250000 українських селян. У наступній російсько-турецькій війні царизм з допомогою запорожців завоював Крим і вийшов до Чорного моря. Тепер імперія вирішила ліквідувати не потрібну вже їй сторожу від татарсько-турецької агресії. 16 червня 1775 р. москалі на чолі з генералом П. Текелієм несподівано для запорожців оточили Січ і виставили гармати для бомбардування. На Січі почався заколот, частина козаків готова була вступити в розпачливу боротьбу. Але настоятель Січової церкви, архимандрит Володимир Сокальський виступив у ролі примирителя, умовивши козаків не розпочинати даремного кровопролиття. Частина козаків піддалася добровільно, частині вдалося втекти за Дунай. Текелій звелів зруйнувати Січ і заарештував козацьку стар-

шину. Цариця Катерина розправилася з нею зі звірячою жорстокістю. Кошового Петра Калнишевського вивезено до Соловецького монастиря, де він дожив до глибокої старості, живцем похований у холодних мурах монастирської в'язниці, відірваний від усього світу. Помер у віці 112 років на Соловках. Кошовий суддя Головатий і писар Глоба були заслані до Тобольська, де і померли. 3 серпня 1775 року явився маніфест Катерини, де вона намагалася умотивувати зруйнування Запоріжжя, звинувачуючи козаків у ворожому відношенні до осілого господарського життя, до установлених законів у бунтах і розбоях. Але насправді це було не так. Знищенням Січі було вбито нашу волю і продовжено московську колоніальну політику в Україні.

Олександр СЕМКОВИЧ, професор КАЛИНОВА КИТИЦЯ.

(З історії заберезької «Просвіти»)

«Просвіта» була заснована 8 грудня 1868 року, у Львові. Незважаючи на окреслену мету, перший статут радше не передбачав для селян членства в новоутвореному товаристві, визначаючи надто високі вкладки: вписова і річна вкладка дорівнювала заробітковій молотильника за 41 день праці, або продажній ціні 8 овець. Тому в перші роки існування «Просвіта» була товариством інтелігенції, яка мала працювати для народу і над народом, але ще не з народом! Проте постанову статуту розмірно незабаром змінено, і від 1 січня 1877 року річна вкладка вносила всього 4 корони, а для селян ледве 2 корони (ціна однієї вівці), а за ту вкладку селянин отримував місячно одну популярну книжечку!

Товариство розпочало поширювати свою діяльність на село після обрання головою «Просвіти» Володислава Федоровича, великого землевласника та члена австрійської палати послів.

Село за селом прилучалося до просвітянського руху, не відразу, а поступово — залежно від того, як визрівали місцеві умови. Ніхто наскоком не нав'язував селянам цієї потреби, про «кампанійщину» ще тоді не знали, тому минав не один десяток літ, заки в тому чи іншому селі хтось захоплювався до «Просвіти» та захоплював свідомих господарів. Майже 37 довгих років довелося чекати нашим забережанам на сприятливі обставини.

Отож, як визрівали об'єктивні умови?

Не так давно (року 1901) закінчилась реорганізація народної школи в селі, яка тривала з 1894 року.

За цей час всяко бувало — то нема приміщення, то нема вчителя, то нема коштів. То був непростий час становлення народних так званих етатових, тобто, штатних шкіл. Дяківські школи відійшли у минуле. Цісарсько-королівська крайова шкільна рада видає ухвали від дня 21 жовтня 1890 арк. 1564 і від дня 7 червня 1892 р. арк. 11542 про організацію народної однокласової школи в селі Забережжя. Отже понад 10 років тривала організація і реорганізація (бо нічого з тих організаційних заходів не дійшло) нещасної заберезької школи. І ось з призначенням на посаду вчителя Михайла-Броніслава Цецінського шкільне життя до певної міри вноrmується. Небайдужий до українських справ, вчитель користується неабияким авторитетом, цілком заслуженим, адже інша інтелігентна особа — тисменичанський парох, преподобний отець Маркіян Шанковський — не тільки схиляється до москофільства, але й стає головою читальні ім. «Михайла Качковського», заснованої в Тисменичанах 1904 року.

Початок XX ст., а саме 1905 рік, став важливим періодом в історії українського визвольного руху. Програвши війну Японії і переживши революцію 1905 року, царський уряд був змушений надати конституцію народам Росії. Народжувалася нова віра в життєві сили українського народу, в можливість переборення всіх культурних перепон, що існували досі. Загальне піднесення українського національного руху відбилося й на політичному житті Галичини. Все це неминуче доходило до села і знаходило відгомін в настроях свідомої частини громади.

Правдоподібно могло бути, що втішаючись Різдом Христовим року 1905, натхненно колядуючи, забережани міркували над проблемою заснування читальні «Просвіта» — напевно, в першу чергу Дмитро Белей допитувався поради в авторитетного пана вчителя. Можливо, на третій день свят, у день св. Стефана, на Храмове забережанське свято, сам пан Цецінський запропонував заснувати в селі виділ матірнього товариства «Просвіта». Як би там не було, але невдовзі по святах, вже в першій декаді лютого, коли ще про веснування не думалось, розпочинається активний рух: газди гуртуються навколо привабливої ідеї, з-поміж себе добирають

кандидатури засновників, обговорюються подробиці кожного чину, точаться суперечки, **укладається зміст** подання до царсько-королівського намісництва; оскільки нема де збиратися, Дмитро Белей запрошує всіх до своєї хати.

У невеличкому селі, в якому на той час мешкало 910 жителів, з них 30 юдейської релігії, люди піднеслися духом. Згодом, вже через кілька місяців, невідомий нам графік відзеркалив це піднесення духа (і великі надії забережан) у печатці заберезької читальні: серед хмар, що розступилися, — образ Бога, а під ним — з простертими вгору руками — стоять люди; напис на колу — читальня «Просвіти» в Забережу.

Справу було започатковано. Юридично село прилучилося до загальнонаціональної потуги. Минуло небагато часу, як зі Львова для читальні вислано на руки Белея Дмитра дарові книжечки, серед них: «Панщина» Франка, «П'янство — нещастя народу», «О. Руси», «Св. Николай», «Гостина Св. Николая».

Насувалася світова війна, політичні події в краї набирали прискорення, розхитуючи підвалини чужинецької держави, що засиділася на українських землях.

Відтоді бере початок український військовий рух, що заманіфестував пробудження народу до свідомого державного життя. Львівська шкільна молодь 1911 року засновує таємничий військовий гурток «Пласт» з метою військового вишколу, створюється перше українське військово-товариство під назвою «Січові Стрільці». Це було в березні 1913 року.

Виявом української організованої потуги був день січово-сокілського здвигу, 28 червня 1914 року. Вулицями Львова перейшов під звуки оркестрів багатотисячний похід «Соколів» та «Січей». Силу-селенну глядачів охопив нечуваний порив, який вилився в бурю оплесків та сльози радості. З самого початку світової війни створюється Легіон Українських січових стрільців (УСС).

Певна річ, цікаво, як ці стрімкі та бурхливі події сприймалися в селі, що конкретно робилося для національної справи. Не знаємо. Не можемо навіть ствердно сказати, чи були забережани в лавах галицького стрілецтва: ні усних спогадів, ні писемних згадок — нічого не маємо, жодної інформації, бодай натяку. Джерела мовчать!

Перед приходом перших совітів забережани майже цілком

завершили будівництво Народного Дому, про який мріяли здавна, і дуже тішилися ним. Загальна довжина цієї споруди, яка звелася внаслідок перебудови старої читальні, сягала тридцяти метрів. І стара, і нова частина мали спільний дах. На поді старого приміщення, яке відійшло під крамницю, влаштовано балкон для глядачів. В новій половині був просторий зал, сцена і бібліотека — гардеробна.

В цей час членами проводу читальні були: Амброзяк Степан Михайлович, Гарасимович Василь Дмитрович, Гречанюк Степан Григорович, Семкович Дмитро Онуфрійович (був скарбником), Федорів Дмитро Іванович, Ткачук Михайло Степанович, Юрків Василь Дмитрович, Гречанюк Петро Дмитрович, що жив для людей, а не для себе.

Натхненню запрацював аматорський театральний гурток. Щоб поставити аматорську виставу, потрібний був дозвіл повітового старости. Репертуар добирався просвітянами з патріотичних п'єс. Вистави ретельно готувалися і йшли в гарному виконанні.

Серед виконавців-аматорів «засвічувалися» яскраві мистецькі самородки. Гречанюк Василь («Минчук») був природжений співак. Пісню «Ой літа орел, літа сизий» співав, як вишколений вокаліст. Забережани, майже всуціль з-поміж чоловічої верстви співучі і голосисті, дуже любили обдарований спів цього самоука, вміли шанувати талант. Жіночі ролі добре грала Іванишин Марія, що мала неабиякі артистичні здібності.

В стані солодкого чекання перебувало село перед кожною наступною грою своїх «артистів», а день, коли ставили п'єсу, був урочистим для всього Забережжя — і його мешканці, старе і мале, охоче простували до читальні, дарма, що вистави були платні. По закінченні кожної вистави співалося національний гімн «Ще не вмерла Україна», під час виконання якого поліціант, що обов'язково був присутній, стояв на струнко. У такі дні на читальні вивішували синьо-жовтий прапор. Вересень 1939 року нагло обірвав цю працю.

В бібліотечі книжки були переважно історичні, всі україномовні. Коли прийшли червонозоряні «брати» — займанці рідної бібліотеки не стало. Натомість появились портрети вождів світового пролетаріату і ворожа бібліотека. В читальні червоні уповноважені вели жваву обов'язково «добрівільну» заготівлю картоплі. А ще відбувалися большевицькі

мітинги, на яких виголошували агітаційні промови начальники районного, а то обласного штабу. На мітинги запрошувалися всі, хто міг ходити, а «ласкаво» запрошували селян солдати в будьоновках, що мали в руках напготові гвинтівки з довгими російськими багнетами.

За прикінцеві десять років існування Товариство пережило три періоди свого розвитку: до 1932 — моральний та матеріальний занепад в роботі, викликаний економічною скрутою; 1932—1935 — піднесення діяльності до рівня передкризового; 1936—1939 — найвищий розквіт.

Жертвоними були наші забережани завдяки високій національній свідомості. Як не старався преподобний отець Маркіян Шанковський, тисменичанський парох, занести в Забережжя і прищепити парафіянам бацили москофільства — в Тисменичанах він затагнув у москофільське товариство «Общество им. Михаила Качковського» 138 селян ще в 1907 році — йому це майже не вдалося. Конкурентна читальня ім. Качковського, заснована священиком в селі 1909 року, через відпорність і відразу забережан ниділа-ниділа і вже незадовго перед першою світовою війною завмерла. Москофіли тут впливу не мали. Правда на початку війни австріяки були забрали Кіцманюка Василя, запідозривши його в симпатіях до Росії, але, не маючи доказів, згодом відпустили.

Показово також те, що не було в селі осередку нелегальної комуністичної партії Західної України. Ці факти промовисті і не мають потреби в поясненнях.

Національне свідоме село... Звідки вона, ця свідомість, взялася? Побіч з родинними традиціями, які формують світогляд у ранньому дитинстві, чи не визначальною стає низка інших впливів — загальний настрій оточення, його ідеологія, пориви й прагнення, довколишні історичні чи суспільно-громадські події, а також ставлення до них з боку людей, які нас оточують.

Якщо ми пишаємося тогочасним селом за найвищої проби чесноти його мешканців, за подиву гідну їх ґрунтовність у справах громади, за жертвоність сільської молоді у 40-х ро-

ках і визнаємо, що все йшло від набутих навиків організаційної праці і від високої національної свідомості, які формувалися під багаторічним впливом читальні «Просвіти», то мусимо добрим словом згадати всіх читальняних провідників і окремо Дмитра Белея, господаря, лише так він себе величав.

Великі просвітнянські заслуги цього газди були належно поціновані сучасниками. Досить згадати той факт, що в Забережжя, на похорон Белея Дмитра Прокоповича, приїжджав зі Станиславова Левко Бачинський — активний громадсько-культурний діяч Української радикальної партії, член уряду ЗУНР, один з ініціаторів її злуки з УНР, посол до Віденського парламенту, посол до Варшавського сейму, де завзято відстоював права українського народу. Пасує теперішнім забережанам увічнити ім'я цього непересічного Господаря бодай у назві сільської вулиці.

Якщо хочемо бути дійсно великим європейським народом, то чинім так, як радить Іван Франко: «Нам усім як нації ніщо не прийде задарма, нам ні від кого ніякої ласки не надіятися, тільки те, що здобудемо своєю працею, те буде справді наше придбання...» Цю мудру науку дуже добре усвідомлювали наші предки.

Перед другою світовою війною в селі мешкало 240 родин. Часи лихоліття 1941—1951 рр. пережили забережани. Скільки їх було замордовано в тюрмах, вислано в Сибір, а в 1951 р. ціле село знищено, людей переселено на Східну Україну, переважно в Кіровоградську область.

Минуло вже півстоліття. Крупинка по крупинці і вималюються реальні обрії страшного лихоліття. Ще б трохи сплило часу — і не стало б людей, які гідні були щось більшменш поважне пригадати. Час швидкоплинний, життя людське коротке. Тому в прийдешніх роках далі і далі було б все важче добути свідчення на цю тему. Пам'ять людини — не всеосяжна, вихоплює з далеких літ не всі факти, не всі події, а лише ті, які найдужче вкарбувалися. Сподіваюся також, що родичі тих численних жертв, помітивши якусь неточність зголосяться і допоможуть усунути хибні місця.

Нехай ці, Спогади забережан стануть калиною китицею, вплетеною у вінок на могили всіх, хто поліг чи зазнав кривди в ті лихолітні часи.

м. Львів,

Микола ДМИТРІВ

ДЕ КЛІВЛЕНД, ДЕ ПІДГІР'Я...

У вересні 1991 року в Івано-Франківську відбувся Перший Всесвітній конгрес колишніх учнів Станиславівської Української державної гімназії.

Українська державна гімназія в Станиславові народилася буремного 1905 року. В січні 1940 року, коли після так званого «визволення» Західної України перед нею мали б відкритися світлі перспективи, тоталітарний сталінський режим ліквідував цей навчальний заклад. Цю гімназію, яка пережила австро-угорську імперію, яку толерувала польська влада, перетворили на рядову середню школу № 3.

Милосерднішими від «єдинокровних братів» зі Сходу виявилися навіть фашистські окупанти, які вже 1941 року дали дозвіл відродити цю гімназію та декілька інших на території Галичини.

Та, може саме той факт викликав пізніше, після війни, люту ненависть до колишньої гімназії з боку партійних і радянських керівників тодішньої Станіславської області. Вони розмістили в гімназійному приміщенні спершу професійно-технічне училище, а згодом основний корпус та перший поверх другого корпусу передали під житло, хоч шкільних приміщень у місті не вистачало. Це зроблено не випадково: комусь, очевидно, захотілося стерти з пам'яті людей навіть саму згадку про той відомий навчальний заклад, який за роки свого існування виховав не одну сотню справжніх синів України.

Але, наперекір усьому, пам'ять про Українську державну гімназію не тільки не стерлася, а якраз навпаки: рік у рік міцніла. В усіх куточках планети, куди лише доля не закинула її вихованців — у далекому Сибіру чи на Колімі, в Австрії чи Сполучених штатах Америки, в Канаді чи Австралії — вони ніколи не забували і не забувають того навчального закладу, який дав їм міцні знання, високі етичні і моральні якості, прищепив любов до рідної України, до її багатостраждального, знедоленого народу, його історії, мови і культури. Станиславівські земляки єдналися, встановлювали між собою міцні контакти, зустрічалися.

29 травня 1965 року в американському місті Клівленді (штат Огайо) почався Перший загальний з'їзд земляків Станиславщини, на який прибуло більше трьохсот чоловік.

Колишня гімназистка Ірина Барнич-Дубас зійшла з естради в зал і, крокуючи між рядами крісел, вітала присутніх такою інтродукцією:

Чи бачите? Ми знову між собою.
Так само, як колись — гей, скільки то вже літ?..
У залі «Сокола», в Народнім Домі чи в «Просвіті»,
У рідному селі, у рідному повіті —
Ми знов разом зійшлись — сповнився сон і мідт...
Знайомі голоси. Ті самі, що колись
Лунали в школі нам, на вигоні, в забавах,
По одиссеях і дантейських переправах,
Лунають знову нам — відкіль вони взялись?
Подумати: де Клівленд, де Підгір'я?
Де Африка — де Відень? Де води Колими?..
...І знову сидимо пліч-о-пліч із собою,
І сумнів Хомин підповза і не дає спокою:
Чи привид у пустині — чи це на правду ми???
Ликуємо, братія! Це ми таки зійшлись:
Всі недостріляні ворожими кульми,
Нездолані в тюрмі і лихом недобиті.
«Презирством людським наче струпом вкриті»,
Це ми зійшлися тут — воістину, це ми.
Молімося, братія! Подякуймо Творцеві
І чуда попросім, що ним усі живем:
Щоб по Єгиптах ми вже більше не скитались,
Щоб прахи наші по чужині не валялись,
Щоб повернулись ми туди — у рідний Вифлеєм...

Клівлендський з'їзд обрав Центральний комітет Станіславщини та постановив видати книгу «Станіславів і Станіславщина». Така книга появилася 1975 року під заголовком: «Альманах Станіславівської землі. Збірник матеріалів до історії Станіславова і Станіславщини».

Перший конгрес на Батьківщині не мав скільки учасників, як Клівленський з'їзд. З діаспори прибули на нього лише одиниці. Та й ті колишні гімназисти, що живуть на Україні, не всі знали про конгрес. Значення його хіба тільки в тому, що він підтвердив: пам'ять про Станіславівську гімназію живе і житиме в усіх куточках світу.

снт. Богородчани.

Нова доба

ЖИВИЙ СМОЛОСКИП

Світлої пам'яті Олексія Гірника

Ти в серці носив, мов коштовну перлину
 Любов негасиму, велику, святу.
 Всім зболеним серцем любив Україну
 І мріяв про долю її золоту.
 Вона твою душу плекала з коліски,
 Свій сум і свій біль відкривала тобі,
 Ти бачив і хмари, і сонячні зблиски,
 І гождого неба шовки голубі.
 Боліла тебе її доля вдовина,
 І серце так ранили сльози її.
 Схилялась в печалі квітуча калина,
 І сум навівали квітучі гаї.
 І миле, і любе, і рідне усе це,
 Чому ж все схилилось у чорній журбі?
 І щиро підказує зболене серце,
 Що воля вдається лишень в боротьбі.
 А де ж ті відважні сини України,
 Що волю її здобували в боях?
 Над ними лиш туга звисає полинна,
 Лежать їхні кості в сибірських снігах.
 Не встануть. Лиш дух свій лишили у спадок.
 Він вічний. Він є. Він безслідно не зник.
 Ввібрав його в себе козацький нащадок,
 Нескорений лицар Олексія Гірника.
 Задуха московська весь край оповила,
 І зниділи душі в чужинським ярмі.
 О ні! Вже терпіти ганьбу цю несила,
 Несила стогнати у темній тюрмі.
 Коли ж то веселкою воля заграє?
 Олексю покликкала світла зоря.
 Він шлях на Голгофу свою обирає,
 Несе своє серце до ніг Кобзаря.
 Він чашу страждання допив до краплини,
 Живим смолоскипом осяявши ніч.
 Печально дивився пророк України,
 І сльози текли з його бронзових віч.
 Він плакав, приймаючи мужню офіру,
 Він пристрасним словом народ наш будив,
 Вливав у серця незгасаючу віру,
 Щоб люди порвали кайдани біди.
 Донині живий смолоскип не згасає,
 Він кличе до правди і волі народ.
 І пристрасно нас до борні закликає,
 І страхом виповнює душі заброд.

м. Івано-Франківськ.

Дебют у «Золотій Бистриці». НАТАЛІЯ УМАНЦІВ, вчителька.

Я ПРИЙШЛА ДО ВАС, РІДНІ КАРПАТИ.

Я прийшла до вас рідні Карпати,
 Вибачайте, що в гості, та все ж
 Я хотіла б любов вам віддати
 У якої немає меж.
 Я хотіла б у ніч карооку
 Тасмниці свої розказати
 Вам лелечі, зелені Карпати,
 Вашим квітам, долинам, потокам,
 Я б хотіла у днину яскраву
 Заспівати вам сонячну пісню.
 Я б хотіла, щоб ваша слава
 Ваша гордість і ваша ніжність,
 Як трембіти бриліли над світом.
 Й дарувала усім насолоду...
 Я б хотіла для свого народу
 Стати вічним невянучим цвітом
 Я прийшла до вас, рідні Карпати
 Вибачайте, що в гості, та все ж
 Я б хотіла любов вам віддати
 У якої немає меж.
 Я б хотіла як рідная мати
 Все життя вас безтямно любити.
 Я... прийшла до вас, рідні Карпати
 Бо без вас я не можу жити.

ЛІТНІЙ РАНОК.

Який чудовий тихий ранок.
 Росистим сріблом грають квіти,
 Ще місяць — золотий серпанок —
 По небу бродить... Знову літо
 Пора достиглих ягід вишень.
 Зелених гір і трав пахучих
 А ліс... яка у ньому тиша...
 Ще сплять яри, бори дрімучі.
 Та тільки день змахне рукою,
 Проснеться все — і заспіває,
 І під вербою, над рікою
 Чабан в сопілочку заграє.
 ...Ранок. Казковий і чудовий,
 Ловкола радість, сонце, квіти.
 Цвітуть Карпати смерекові,
 Бо знову літо. Квітне літо.

ДОРОГА ДО МОЄЇ УКРАЇНИ.

Цвітуть край дороги молочнії вишні,
І дихає легко і ніжно земля
Дорога до дому, дорога до пісні,
Дорога до тебе, Вкраїно моя.

До тебе, моя синьоокая нене,
Красо жовтокоса і люба до сліз,
Бреду через річку і поле зелене,
І хочу пройти через тебе наскрізь.

Наскрізь, щоб відчуту твій біль, твої муки,
Наскрізь, щоб відчуту твою благодать.
Вкраїно моя, цілуватиму руки
Твої працьовиті і буду ридать.

Я плакати буду, я буду тужити,
Уста твої спрагли сльозами зрошу.
З тобою й для тебе завжди буду жити,
Ніхто не прокладе між нами межу.

Ніхто, Україно, ніхто моя доле,
Бо я в твою землю корінням вросла,
І з нею зростаю любов'ю і болем
Й радію, що світишся ти, мов зоря.

Вкраїно, зори, як зізда над Вертепом,
Світи ще ясніше, освічуй той шлях,
З якого спішать твої діти до тебе
В них зморені ноги, та радість в очах.

Отак-то і я йду до тебе Вкраїно,
Летять-відлітають з птахами літа...
Та ця ось дорога легка солов'їна,
Для мене у цілому світі одна.

РОЗЦВІЛИ ПІОНИ ПІД ВІКНОМ.

Розцвіли піони під вікном
Ті, що рідна мати посадила.
Пролітали гуси над селом
Біле пір'я на сади зронили

Пролітали гуси молоді,
Вслід за ними роки відлітали.
Осідлала коні вороні
Але літ своїх не наздогнала.

Думала, хоч пір'ячко зберу
Дам на згадку зберегти матусі.
Вітер пух розвіяв по саду
Заквітчав ним яблуні і груші.

Думала, зірву букет піон
І з собою у дорогу візьму.
А вони зів'яли, наче сон...
Видно здогадалась я запізно.

Квітів під вікном не зберегла,
Не змогла і роки наздогнати...
Ось до мене тихо підійшла
І плеча торкнулась рідна мати.
І свою матусю у чоло
Я тоді так довго цілувала...
Відцвіли піони під вікном,
Гуси в синій вирий відлітали.

СПОГАД.

Вже несуть на крилі
Осінь в вирій лелеки
Відпала до землі
З листям спогад далекий.
Пригадала я знов,
Як тоді дарував ти
Чимось схожі на кров,
Три багрянні троянди.
Ти сказав, що розлук
Вже не буде ніколи
Я взяла квіти з рук,
А вони обколоди.
Я всміхалась тоді,
Кров ховаючи в листі.
Я не знала тоді
Що ті квіти барвисті
Серце вірне мое
Облечуть смутком-болею
І любов промайне
Як перекотипале...
Вітер хмари жене,
Розвіває порошу.
Вже не кличу тебе,
А забути не можу.
І пригадую знов,
Як колись дарував ти,
Чимось схожі на кров,
Три багрянні троянди.

ПОДИВІТЬСЯ, ТАТУ, ЗНОВУ ОСІНЬ.

Подивіться, тату, знову осінь
Вже й не за горами десь зима
Пожовтіли ваші всі покоси,
Посивіла ваша голова.
Тату, тату, бачите у вирій
Відлітають птахи восени
Чом же людям справедливим, щирим,
Років молодих там не знайти?!
Щоб коли під вікна старість стане,
Дозволу не просячи ввійде
Ви ж мої лелеки, тату й мамо,
В вирій той хугчіш полетите.
Верніться звідти молодими...
...Знов я вам придумую казки.,,
Тату, тату, там де ви косили. —
Нарік зійдуть роки-колоски.
Зажовтіє поле пшеницями,
А під осінь скосите ви їх.
Гляньте, тату, вже у вас і в мами
На волосся чорне іній ліг.

ЯК НЕ ЛЮБИТИ ЗЕМЛЮ ЦЮ!

Прокотився дощик стиглим житом
З джерела веселка воду п'є..
Як мені не жити й не любити
На землі де рідне все й святе.
Он дві стежки розійшлись у полі, —
По якій із них мені піти?
Де ви притаїлись, щастя й доле?
Шлю до вас щодня свої листи.
Дві стежини — обидві кохання,
Але я чужою не піду,
Від любові і до сподівання
Я свою стежину протопчу.
Зачепилось сонце за смереки,
Килим золотий з проміння тче.
Десь на стріхах клекотять лелеки.
Річка поміж горами тече.
І щоранку босими ногами
По землі холодній від роси.
Я іду між життєми хлібами —
Берегами вічної краси.
Впала перепілочка у жито,
На стежину втоптану мою.
Як мені не жити й не любити
Землю рідну, батьківську святу.

МОЛИТВА.

Вірю в Тебе, Боже мій єдиний,
Всі молитви й помисли свої
Шлю Тобі, о Христе, Божий сину,
І Пречистій Матері святій.
Иду до Тебе в Божий дім на сповідь
Віру несучи й любов свою.
Ллється в серце радість, наче повинь
Знов Твою я тайну пізнаю
Боже, святий, кріпкий і безсмертний
Дякую за милість твою я.
Йсусе Христе, Ти воскрес із мертвих
Хай вовік живе Твоє ім'я
«Во ім'я Отця і Сина, й Духа» —
Ця молитва допоможе всім
То ж еством, душею, серцем, слухом
Віру в Бога нашого приймім.
Слава Тобі, Боже мій єдиний,
Що живиш мов дерево корінь
Нас дітей твоїх, о Божий сину
Слава Тобі й Духові! Амінь!

ОУКРАЇНІ КРАЮ МІЙ КАРПАТСЬКИЙ!

Краю мій, Мої карпатські гори,
Я, як матір рідну вас люблю
Цвіт калини, синій льон у полі
І шовкову росяну траву.

Золоту від сонечка пшеницю,
Сяйво зір у небі голубім.
Журавлину сивую криницю...
Я живу, я дихаю цим всім!

Щастя й долі кращої немає,
Як кохать на батьківській землі.
Я живу, я мрію я кохаю,
Я шукаю пектораль в житті.

І за все, що вмію вже й що знаю, —
Перш за все, я дякую тобі —
Мій карпатський синьогорій краю
І твоїй немеркнучій красі!

Будь зеленим, молодим, красивим,
Мирною весною розцвітай
Я горджусь тобою, я щаслива,
Що на світі є карпатський край!

Уманців Наталія.
с. Кричка.

Надія ПОРАДА

ДО ЗЕМЛЯКІВ

О, Боже, що ми за люди —
Тяжкі наші гріхи
Гнів розпирає груди
Вільно стискає виски.

Вели Христа на Голгофу,
Вкладали терновий вінок.
Прокляття свідомо кидали
На голови наших діток.

Коліна покійно згинали,
Встромляли шию в ярмо.
Чужинці нас обирали,
В дітей відбирали шматок.

Злякалися вільного вітру
І сонця проміння сліпить.
Миліша неволя нам рідна
Вернули минуле б ми вміть.

Мовчить соловейко в клітці
Хай навіть вона золота.
Смує в неволі пташина
На волю рветься вона.

Лиш ми, українці-небоги
Волі не раді зовсім.
Ми лижим чужинця чобіт,
Аби лиш кусок ковбаси.

Мовчать догідливо вмієм,
На брата тихцем донести.
Сплюндрувувать вмієм могили
І оскверняти хрести.

Поглянь же, народе, у небо
Та піднімайся з колін.
Хребет розпрямляти треба,
Що від поклонів зімлів.

ВОСКРЕСІННЯ

Вища правда життя — смерть в очищення муках
Літо тяжко вмира в бурі стогонах-звуках
Літо тяжко вмира, щоб зимі народитися
А зима пропада, щоб весні народитися
Той, хто вмер на хресті — дарував воскресіння
Смерть заради життя, смерть заради спасіння.
Україно моя — довгий путь на Голгофу
Лиха доля твоя — море крові і поту.
Жовтий колос щоб жив, і синь неба простерта
У чорнобильським пеклі
Треба нам було вмерти.

ЖІНЦІ-УКРАЇНЦІ

Коли людство впало у гріхи і пороки,
Найдостойніша жінка, найчистіший дельї цвіт
Через сльози і кров, через муки Голгофи
Принесла надію і спасла грішний світ

І коил ми блукали у кривавім тумані
І червоними кляпами був наш замкнутий рот,
Ти явилась надією, щоб збулися кайданів,
І скріпився у вірі наш стражденний народ.

Під покровом святим, в серці з образом чистим,
А в очах неба синь й позолота полів
Вирвем з корнем зло, яничарство поңицим,
І від мороку лютого ми спасемо синів.

Тож ставаймо у стрій під любові священне знамено.
І підставим жіноче плече, щоб надія з упадку звелась.
Віра нас захистить — ми молитву до неба пішлемо,
І гуртуймось, шануймось, щоб наша Україна жила.

МЕДОВИЙ ВАЛЬС

В медову ніч падали яблука,
Котилися з м'яким стуком.
Цей стук з биттям серця зливався
І тишу з каштанів струшував.

Медовим дощем текли зорі
Вдивались в нас п'яним дивом.
Дух яблук в повітрі прозорім
Окутав чарівним димом.

З вустами уста злипалися
В медовому поцілунку
З руками руки спліталися.
Ми пили любовний трюнок.

Медові іскринки медових віч
Про погляд їх досі мрію.
Медова, солодка, чарівна ніч
Серце крізь роки гріє.

РОМАНС

З землею сонце злилося в останньому поцілунку
Весна розпочала чари, підливши любовного трюнку.
Підкралась вечірня тиша, душу тривожить неспокоєм.
Виспіває хор пташиний вічну любові мелодію.

Послухай моє мовчання, торкнись струни прозорої
За попелом чорним вій гаряча лава прихована.
Лице моє в руки візьми заглянь у жагучі очі,
Холодом губ остуди жар солов'їної ночі
...Не чуєш моєї мольби не, бачиш очей благання
Між нами далекі світи гірко розчарування.

Не рвися серце ввись
До зір, що сяють і кличуть й сміються холодно.
Тугою не обпались примарної любові.

с.мт. Богордочани.

Михайло ЗАВODOVСЬКИЙ ПІЗНІЙ СЕРПЕНЬ

Пізній серпень. Зібралися буськи
На стерні, де пшениці був клин,
Споглядаються, як носить галузки
Для гнізда свого бусьок один.

Гріє сонце, пече — припікає.
Бусьок стомлений дзоба розкрив,
Мабуть, дуже таки поспішає,
Мабуть, осені чує мотив.

Еже невдовзі і час відлітати,
Попаруються — і полетять.
У краї, де тепліш неба шати,
Де весну будуть нашу чекать.

А гніздо на стовпі телефоннім
Буде чути дощі та вітри.
І чи вистоїть на простогоні,
І чи майстер не скине згори

Будуть мрія і згадка привітна,
Заклопотаний він як ніхто.
Бусьок мостить гніздо в кінці літа,
Для майбутнього гарне гніздо.

За Україну та за віру,
Не забуваймо завжди це,
З живих нас обдирали шкіру,
Палили на вогні живцем.

Садили нас живцем на палі,
Навчальї кожного: «Затям:
За Україну, і надалі,
Платити будете життям».

З живих нас витягали жили,
Колесували нас живих,
Щоб Україну не любили
І вік, і рік, і навіть миг.

За Україну та за віру,
Чи хто заступиться в ту мить
Й тепер, як будуть дерти шкіру,
Щоб Україну не любить.

КАІН

Каїне, навіщо ти зробив це:
Став найпершим на землі убивцем?
Брата Авеля вбив, одначе
Жодний час тобі це не пробачив.

Та не в цьому гріх твій непростенний,
В дітях ти своїх залишив гени,
Каїни розмножилися злі.
Братовбивці — по усій Землі.

І сьогодні множаться, дивись,
Каїни так само, як колись...
І так само вперто і завзято
Точить ніж, невгавно, брат на брата.
Де їм навіть ворога любити?
Вічно злосні — каїнові діти.

ЖЕБРАКИ

На асфальті, на бруці на сирім,
Поклоняючись звіддалеки
Із своєї безвиході прірви,
Милостинню хочать жебраки.

«Дайте, дайте, о людоньки добрі!» —
Просять тихі слова немічні —
І печалиться, хмуриться обрій,
«Дайте, дайте мені, і мені».

Просять руки і очі, і спини,
Просять жести, поклін голови,
Просить вигляд всієї країни,
Прощу я і жебрачите ви.

«Дайте, дайте!» — горбатієм тихо,
Хтось у рідних, а хтось у чужих.
«Дайте!» — просить ненависті лихо
І великої бідності гріх.

Хтось грошей, хтось їди, а хтось квітів,
А хтось світла благає в пітьмі...
Та чи варта ми жити на світі,
Як не можемо давати самі?

Увечері при тихих зорях,
При повнім місяці вгорі
Далекі спогади говорять,
Підносить небо крила мрій.

Так таємниче загадково
На всьому світло тче вуаль
А поряд Бистриця шовкова
Блакитні хвилі стелить вдаль.

Читаю гори грандіозні,
Поля, задумані ліси,
Лякливо та принишклі лози
І всесвіт дивної краси.

Не розумію, як дитина,
Довершності ліній тих
У чому є твоя провина,

Що в серці образ твій не стих.
Усе було б, насправді, гарно:
І світло ясне й навіть м'яла,
Якби не пізно і не рано,
Любов покинута пушла.

І місяця стривожене зітхання,
І зір вабливі погляди з-під вій...
У ніч таку дівчата від кохання
Мудріють і втрачають розум свій.
Лиш доторкнись — нахлинуть поцілунки,
Обіймів темпераментних вогонь,
Почуєш: б'ється гучне серце юнки
Під трепетом тремких твоїх долонь.

Цвіте кохання в кожному пору року,
Знаходячи і не знайшовши слів.
У ніч таку я знав любов високу,
І, як метелик, на вогонь летів.
У ніч таку між зорями з тобою...
Та зір гарніших тебе не було,
У ніч таку ти іншому любов'ю
Зігріла чуле серце і чоло.

* * *

Я не говорю тобі: «Люблю».
І не клявся: «Я тебе кохаю».
Просто в думку ти ввійшла мою
І до серця притулилась з краю.
Я не дарував тобі квітки:
І рожеві, і червоні, й білі,
І високі сяючі зірки,
Що з небес нудьгу свою світили.

Вона з картини Рафаеля Санті
Сама ногами босими зійшла
І впевнена у синовім таланті
Служити людям сына віддала.

Дороги хмаровинням клубочиться
Торкається до ніжних босих ніг,
А вся вона така, немов жар-птиця,
Що крил не може опустити своїх.

* * *

Вона з картини Рафаеля Санті
Зійшла ногами босими сама.
На ній нема прикрас із діамантів,
І золота, і срібла теж нема.

Богиня краси і просто мати
Проста звичайна мати, от і все,
Що хоче світ любов'ю обійняти
І людям світло доброти несе.

Вона зійшла з картини Рафаеля
Чарівна, ніби вранішня зоря
У дивовижних солов'їних трелях,
Що небо й землю одухотворя.

РОКСОЛАНА.

Не клянися, Роксолано, не клянися,
 В груди словом — клятвою не вдар,
 Не підніме крил ніколи птиця,
 Як на крилах — золота тягар.
 В розкошах і дні твої, і ночі,
 Руки, й ноги, і високий стан,
 І свої не виплачеш ти очі,
 Вицілує їх тобі султан.
 Чим ти подивися — не туркєня?
 Чим тобі чужа оця земля?
 Золота синиця — в тебе в жменях.
 Нащо видивляться журавля?
 Маєш ще ясні жіночі чари...
 Та тебе терзає біль вини:
 І сини у тебе — яничари,
 І не українці ті сини.
 Так... буває: сниться Україна,
 Небо рідне, і поля... поля...
 Заспокійся. Не твоя провина —
 Не журися, далі ще гуляй
 І зажури крил не розправляй.

Він міг пристосовуватись, як інші,
 Щоб в розкошах жила його сім'я,
 І не писати українські вірші,
 Та не згадали б ми його ім'я.
 Закинула недоля в тихе Бабче.
 «Молися і спокутуй!» — заклала.
 І він моливсь, спокутував і бачив
 Поезію убогого села.
 Прожив у злиднях. В Яблуньці — могила,
 Де і не жив, а лиш загинув він.
 Його ім'я взяла безсмертя сила.
 Сказавши: «Могильницький він, Антін».
 Кладуть поету земляки до ніг
 І нині квіти шані та любові
 За те, що він кохався в ріднім слові
 І рідну мову, як умів, беріг.

Михайло ЗАВОНОВСЬКИЙ

БАРВІНКОВА МОВА

Мово барвінкво, мово веселкво,
 Рідна мово моя чарівна.
 Пісня народна й пісня коліскова
 Від козаків нам збереглась
 Тобою молюся й говорю Тобою.
 Виказую свої ясні думки.
 З Тобою разом, мово, я радію.
 Квітни, красуйся, мово, крізь усі віки!
 Україно, рідна моя нене!
 Тобі несу я радощі земні.
 Бо тільки той, хто мову поважає
 Достойний Гідним сином бути, Матінко, Тобі.
 Красуйся, мово, пісне барвінкво
 Струмуй з живого народу джерела.
 Як матінка виховує дитину
 Веде її у світ добра й краси.
 Плекаймо в серці слово барвінкво
 На всі віки і часи

Люба ХОМ'ЯК

РАНОК УКРАЇНИ

Зустрічаю ранки веселкові,
 Пам'ятаю мрії ті чудові,
 Поле, річку, зелен-гай
 Український рідний край!

В'їм краю я народилась,
 В'їм краю росла,
 В'їм краю я свою долю,
 Світлу доленьку знайшла.

Знайшла долю, знайшла щастя
 Знайшла і любов.
 Я люблю тебе, Вкраїно,
 Скажу знов і знов.

Христина СЕМЕНЦІВ, 11 років

ЛІТНІЙ РАНОК.

Літній ранок надворі,
Дуже гарно дівворі.
Сонце в небі усміхається,
Волошка в житі колихається.

ВИШЕНЬКА.

Посаджу я вишеньку у саду,
Доглядати вишеньку я буду.
Виросте вишенька догори,
Будуть їсти всі плоди.

Я ЖИВУ НА УКРАЇНІ.

Я живу на Україні,
У маленькому селі.
Слухаю солов'я на калині
Як він співає ті-лі-лі.
Я живу на Україні,
Де ліс росте зелений,
Де в небесах хмаринки сині,
Де потічок веселий.

с. Глибока.

Марія СТАШКО. 10 років

БЕРЕЖИ.

Бачу я метелика,
Що літає скрізь.
Бачу я лебедика —
Він у мене гість.
Бачу я пташину,
Що літає в небі.
Бачу я людину,
Що стріляє в неї.
Не стрілай, людино,
В пташечку маленьку,
Зрозумій, що в неї,
Також є серденько!

КАРПАТИ.

Карпати, Карпати, Карпати,
Ви гори мої молоді.
Карпати, Карпати, Карпати,
Як добре мені і тобі.
Як добре мені у Карпатах,
Як гарно мені у лісах!
Піду я до мами до хати,
І мрії злетить синій птах!

с. Старі Богородчани

Таня ЧАЙКОВСЬКА.

НАША МОВА.

В народі кажуть: солов'їна є вона,
Дзвенить, напевно, так, як голос солов'я
І чиста, як джерельна вода.
Як сонце світла наша мова.
Любіть, кохайте і плачайте
Ніколи й ніде її не забувайте.
Бо Батьківщину й мову не шукають,
З нею віки живуть і помирають.

ВЕРБОЛОЗИ

Оселись верболози
Над сумним ставочком,
Похились, ніби плачуть,
За рідним гайочком.
Ні, не мило тут, як вдома.
Нема з ким порозмовляти,
Ні з ким заспівати.
Не літає сюди вітер.
Так швидко і часто,
Не розчісує нам коси,
Над водою й рястом.
Не хоче нас соловейко,
Тут розвеселяти,
Та не хочуть малі діти,
Навколо кружляти.
Ой, не мило моя сестро,
На чужині жити,
Краще в гаю виростати,
Аніж тут тужити.

11 років.

Василь БАБІЙ

ЗГВАЛТОВАНИЙ.

Товаришу капітан, не, пане капітан, тепер вже пани, а брянський вовк товариш. Не дивись на мене так, бо розжалею до сержанта. Не переживай, я все тобі вилочу, та не вилочу, а докладу, як на сповіді.

Мене згвалтували, нагло й безсовісно, о видиш, я залишився в самих трусах. Чекай, я все по-порядку оповім, хоч який тепер порядок-натуральний бардак: всі крадуть, всі грабують і гвалтують таких симпатичних мужчин як оце я перед вами. Не, я не п'яний. Я не був п'яний, а випив з горя, як мене знасилували. З того горя.

Я, значить, культурно собі ушивався по парку і культурно дихав свіжим повітрям яким тягнуло з м'ясокомбінату, ковбаса їм в рот. І якогось дідька мене потягнуло в темний куток. Чого мене весь час тягне на темне сам не знаю. Просто подобається в темному помріяти про своє світле майбутнє. І воно прийшло. Хоч було доста темно, але вона була блондинка, фарбована, я по запаху відчув. Пахло як від гуральні. І, розумієш пане майор, вона відразу стала брати мене на арапа, тобто, полізла до мене цілуватись. А я не маю такої дурної звички цілуватись з п'яними, незнайомими дамами та й ще легкої поведінки. Та в неї півкіло губної помади, а таке цілувати, все-одно, що відробляти хімію. Ну, а вона вперто стала шукати мої соковиті губи і геть мене зацмокала і засмальцювала в червоне. А руками стала щось шукати. Що вона там шукала, сам не знаю, бо в мене проблема. Та ні, ти не так розумієш, справа в тому, що я знаю де живу і під штани надів ще одні бруки, а під ті бруки —

спортивне. Ая, нема дурних. Нападуть ті рекетири, пане полковнику, і ви мене не обороните, а вони скажуть скидай свої бруки. Добре, я одні скину, а під ними ще одні, запасні. О, як я їх взую. Ну, а як і другі стягнуть — спортивне на мені. От я й кажу їй: не лапай руками, бо як лапну, а вона мені: «Ша, лапочка, я жінщина темпераментна». «Ти темпераментна, кажу, а я дурнуватий: дам по голові і скажу, що в мене довідка з дурдому. А тепер навколо дурдів і всюди треба довідок. А вона все-одно лізе до моїх штанів, а я дуже лоскочуся, а коли лоскочуся, то не володію собою, а головне, за себе не відповідаю. Я не відповідаю за її вечірне плаття, хоч здається, то була джинсова спідниця. А джинс знаєте який міцний — його так запросто руками не розірвеш, от я ножик добув і кажу: «Не відпустиш свої руки — я твою спідницю розріжу». Думаєш, злякалася, навпаки, обнагліла, звалила мене на траву і своїми грудьми прилягла: дихати мені не дає. А, головне, крикнути не годен, бо сміюся від лоскочу. Сміятися сміюся, а задоволення ніякого, бо в неї там видно бронезилет. Ви часом не позичили їй? І ніякої ради на то нема. Головне, вона мене кусає як ця... муму. Диви, товаришу генерал-майор, як грудь мою покусала, треба зняти як побої. Коротше, вона свого добилася — взяла мою гордість і честь, і я мусив втікати, бо мене ще дві доганяли, а з двома я б не впорався. Добре, що мене ваш сержант зупинив і цим порятував. Додавши, я йому подяку, гадові, напишу. А ви щось робить з цими агресивними бабами.

ЖІНКО, Я — ВАР'ЯТ!

Катрусю, ти не дивися на мене так, ніби я твій чоловік Ясьо, бо насправді я Олекса Довбуш. Ти кажеш, що його забили. Не, не вбили — він вічно живий. Не віриш, то запитай професора Грабовецького, він про мене книжку написав, називаєсі «Олекса Довбуш».

Але давай, я тобі розкажу історію України, як то було. Пішов я до Штефанової жінки, після того як з тобов посваривсі. Пішов я до неї на пироги з афинами, а вона каже: вечеря не готова, бо Штефана нема дома. Я кажу: добре

що нема, то зробимо сніданья. Вона змудра відповідає, що в неї двері тисовії, а замки сталевії. То я втїмив, що Штефан засїв аби мене встрілити. Тодї я заклав під двері міну і зірвав їх до дідьчої мами. Зайшов до сїней, а Штефан в мене стрїлив. але він не знав, що в мене сардак-бронезилет. То я надавав йому копняків і вїгнав з хати на псю маму. А саму Дзвінку післав подальше, раз вона така і мені бреше. І відтоди я живу 250 років і нічо, як видиш, мені не сталосі. Ти в мене вже сімдесїт друга жінка, значит, Катерина сімдесїт друга. А зараз я беру пістоль і їду наводити поредок з цими панами, що понаживалисі з людської праці. О, я їх добре потрїсу, всі ті «Мерседесики» конфіськую, а бідним доляри пороздаю, всім, всім бідним молодїцїюм, але файним. Я кожній по золотому перстенику подарую, а тобі гаж три зараз. А кудя ти дзвониш? Ти що, Дзвінка? То ти хочеш мені зрадити? А з зрадниками, що робїт, знаєш? Так, так, жінко, я — вар'ят. А як тут не звар'юєш, коли я три місяці зарплати не брав, а ти мене пилиш, що я ніц не вартий, а всі будують хати, купують машини, возять коханок, щодень нові мешти мїнїють, а я раз на два місяці шкарпетки. То чо ти набираєш номер 02. Але хоч дзвони, хоч не дзвони, хочеш далі так бїдувати то бїдуй. а я бартку на плечі та й пішов в опришки. Геїя!

ЗМІСТ.

З НАШОГО МИНУЛОГО

Володимир Грабовецький. Балада про Довбуша.
Напад О. Довбуша на Богородчанський замок.
Легенди про Довбуша.
Василь Петришин. Довбушеві гори.
Ярослав Треф'як. Богдан Хмельницький в оцінці різних поколінь істориків.
Василь Бабій. І ще одна зрада. Історична драма.
Василь Петришин. Козацькі дуби.
Галина Грицюк. «Все, що мав, він віддав для однієї ідеї»
(До 85-річчя від дня народження Марка Боеслава)
Степан Генік. Трагічна сторінка. (До 200-річчя знищення Запорозької Січі).
Олександр Семкович. Калинова китиця.
Микола Дмитрів. Де Клівленд, де Підгір'я.

НОВА ДОБА.

Роман Юзва. Живий Смолоскип.
Наталія Уманців. Я прийшла до вас, рідні Карпати.
Надія Порада. Воскресіння.
Михайло Заводовський. Пізній Серпень.
Галина Козачишин. Вірю в добро.
Люба Хом'як. Ранок України
Паростки поезії.
Христина Семенців. Літо
Марія Сташко. Карпати
Таня Чайковська. Наша мова.
Гумор і сатира.
Василь Бабій. Гуморески.

Технічний редактор—О. Лахоцький

Коректор—Г. Іванченко

Лінотипіст—В. Чукурина

Метранпаж—Й. Павлик

Друкарі—Б. Струтинський, М. Рудь.

Палітурниця—М. Лелик

Фото—М. Гуцуляка

Матеріально-відповідальний—В. Лисицький

Висловлюємо подяку директорові фірми ФІЛО П. Бужди-
гану за спонсорську допомогу.

Літеньсько до друку 12. VII 92 р. Формат 60x90 1/16 Уж. друк. п. А. 20.
Уж. вид. п. 2. 62. Тираж 300 экз. Зам. 1429

Богородчанська районна друкарня. Здано до набору 15.VII 95 р.
Підписано до друку 15.VIII.95 р. Формат 60x90 1/16. Ум. друк. л. 4,20,
Ум. вид. л. 3,62. Тираж 500 екз. Зам. 1459

